

191
9..

ژیناوهری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامهتی
یا گهنجینهی فهرمه‌نگ و زانست

به نویسنگی : محهمهد صالح ئیبراهیمی محهمه‌دی : (شه‌بول)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
 سورهى الْمُمتَحِنَه (ئا يه تى ٤
 واتا؛ ئەوانە بو ئىو
 پيشه و ايانىكى چاكن بو
 كه سانىك، كه به خواو
 روژى بهرى و به قيامت
 هيو دارن

المكتبة المركزية العامة في السلطنة
 ٢٠٠٧
 ١١٦٩

ديارى بى بى بى بى بى بى بى
 ديارى بى بى بى بى بى بى
 ديارى بى بى بى بى بى بى
 ديارى بى بى بى بى بى بى

ده کۆن بى بى بى بى بى بى
 چى نه ريشى دل نه کم

کتیبخانهى گشتى سلیمانى
 زنجیره ١١٦٩
 ژماره ١١٦٩
 ٢٠١٠ / ١٠ / ١٢

شناسنامه :

نام کتاب : کردان دانشمند در جهان اسلام

گنجینهی فرهنگ و زانست

مؤلف : محمد صالح ابراهیمی

ناشر : محمد صالح ابراهیمی

تاریخ انتشار : اردیبهشت (گولانی) ۱۳۶۲ هـ

تیراژ : ۳۰۰۰ نسخه

چاپخانه : مهارت - تهران

فیلم و زینگ : لیتوگرافی تصویر

منطقه ۱۳ دانشگاه تهران

ص - پ - ۱۴۷۱ - ۱۳۱۴۵

شماره ثبت کتابخانه ملی : ۷۱ - ۱۵ / ۱۱ / ۱۳۶۳ هـ

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سهرنامه‌ی نامه، نامی الله بی نامی، ته، ناتمامه و الله

زوان له روانگای قورانه وه :

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ .

ئایا دو چاو ویمک زوان و دولیومان به ئینسان —
 نهدا وه ، نمخشی زوان له ژیانی بهرهمی مروڤ دا —
 سه باره ت به زوان که ئەندامیکی گرینگی ئینسانه له
 دوباره وه بوّ قسه لیکرن ئە بئی .

۱- نمخشی زمان له ژیانی مادی و معنوی ئینسان دا
 ۲- بهر پرسیار بونی زوان له ژیانی ئینسانیدا له
 روانگای ئیسلاموه ئیستا همر دو بهشه کهی به جوړیکی
 کورت و پر واتا و به کاکل ده هیئینه گوړی و قسه‌ی
 لیوه ئەمکین .

زوان : پرتکه گوشتیکی ماهیچه یه ، که یهکه م که رهستمیه
بو قسه کردن وه یهکه م هویه بو خوارد ممهنی ، قوت دان
و چهشتنی خوړاك .

به وینمی هیلکه هه لکوتوه ، له بنموه به دواى کفى دم
وه به ئیسکی لامی یهوه ، نوساوه ، یهك سهتحي بهرموژورو
وه یهك سهتحي بهرمو ژیرى همیه و دولای ئه م لا ولایى
وه یك نوکی همیه . فیزیولوژی زمان له جوینى خوړاك
و قوت دانى خوارد ممهنی و همست کردنى تام و مهزهى—
خوړاك وه له قسه کردن، دا ئهكوژى . له گهل ئهوهى وا
زوان وه کوچا و، گوی ، یهكك له که رهستمیه ناسین و زانینه
و مرؤف ئهتوانی له پښکای زوانموه چوار خوړتامو مهزهى
خوارد ممهنی بزانی و هکو شیرنایی ، تالی ، سویری و ترشی
همست بکات .

بهلام قورآن له ناو ئهوانه دا ، تمنیا له سهرنمخشی
قسه پیکردنه کهى دو پاتهى کردوتموه ، وه له م گوشموه بو
زوان ئهروانی و بهس، ئیمهش هر له م بابهتموه زوان ئه ده
ینه بهرجهنجهری قسمو لیکولینموه و نوکتش هر له م—
دایه، ئه م بهشه له هونهر نشان دانى زوان، ئه م—
گرینگه که ئهرك و ئهسپارد مکانی تری شاردوتموه جهرباند ن

سەلماندویەتی که زۆربەى ئەوکەسانەى وا ناتوانن قسە بکەن
 نایش توانن بیستن واتا : (مناللى کەر، لالیشە) .
 ئیمە ئیستا قسە لەم شتە عیلمى یە ناکمین مناللىك بئیننە
 بەر چاو که هەندى گۆرە بوبى ، بەلام نەتوانى قسە بکات
 ئایا ئەو جوۆرە منالە ئەتوانى شەخسییەتووە که سایەتیکە
 که بو منالانى هاوتای هەمە ئەمویش بە دەستی بەینى ؟
 دیارە ناتوانى .

مروڤ لە ریگای قسە کردن و وت و وێژموه و بیستنموه، پرسین
 و وهلام دانموه لە شتەتێ ئەگا و بە قول و بئینی کەسا-
 یەتی خووی زیاد ئەکات . فێر کردن و بارهینان کـــ
 پێگەشتن و سەر کەوتنى ئینسان پێوەندى بەو لە ریگای
 فێر کردنموه دیتە دى و تەنیا ئەو زوانە .

مروڤىك بگرە بەر چاو که بە درێژایی تەمەنى زانست
 و هونەر فێر بوبى و بو خووی و کۆمەلگای تیکوشا بى لە
 ناکاو ، پسک یالال بى وه قەلەم و نوسین که کارپیکى
 سەختیشە ، نەگاتە فریای، دیارە لە هەمو شوینیکیش مروڤ
 ناتوانى کەلکی لیوەر بگرى ئاوە ها مروڤىك لەگەل بوۆرە -
 پیاویکا ، وەك یەك وا ئەبى ، میشک و بیرو ئەندیشەى -
 ئینسان گەنجینە یە که سەر بەخۆ و دەر بەستە و درگا لە

سه ر داخراو ، که تهنیا کلیلی ئموه زوانه ، تا به و
 کلیله درگای ئمو گهنجه نمکریتموه پلمو پایهی ئینسان
 روناك تابیتموه .

ئموهیه وتراوه ، که سایهتی ئینسان له ژیر زمانیدا
 شار دراوه تهوه ، ئموه زوان بووه ، نیشانه بو خوا ، هوئی
 پیگمیشتنی مژوقانی بمان کارموی بیرو ئەندیشهی ئینسان
 و ههڵ سهنگاندنی شەخسیهت و کهسایه تی ئینسان .

* * *

باری زوان له قورآنا

له بهر ئهمهیه که قورآن دواى وه بیر هینانمویه
 ئافرینشی ئینسان فیڕ بونی زوان ئەهینیتموه بیرو یا د
 وهك ئمه ، گهورهترین نوینگهی لوتف و میرهوانی خوا
 سهبارهت به مژوق ئهممیه، که ئەم نيعمهتهی بهو بهخشیه
 ههروکو خوا له (سورەى الرَّحْمٰن) ئایهتی ۱-۳ فەرمویهتی
 الرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْاِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ
 وَا : خواى بهخشر که به رهسولی خوئی قورآنی فیڕ
 کرد، مژوقی خولقاندو بهیان و قسه کردنی فیڕی ئموکرد
 ئمه تهنیا شوئینیک نییه که قورآن قسهی لـ
 نيعمهتموه کردبئى بهلکو ئەم واژه بیست و پینج جار له

قورآنا به وینهی کو و تاك قسهی لیوه کراومو هاتوته گور
 خوا له قورآنا سورهی بلمد ئایهتی ۱-۳ دیاره و
 ئاماژه بو گرینگ بونی زوان ئمکات و فمرویهتی :
 (اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ) .
 ئایا بهومان دو چا و ویتک زوان نهداوه . قورآن لیه
 ئاماژه کردن بهمه که زوان کلیده و ها چمری شمشیهتی
 و کهسایهتی ئینسانه رستمیهک له پاتشای میسرموه ئهگیریتهموه
 و ئفهرموی : (فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ
 سورهی یوسف ئایهتی ۲۵۴ کاتی : له گهل یوسف دا-
 قسهی کرد ئهوسا بهوی گوت : تو ئمرو لای ئیمه باری
 باش و پلمی تایبهت بو همیه و ئهمنی دارایی و سامانی،
 کاتی یوسف خمون دیتنی پاتشای به وینهیهکی فیرو دهرو
 ئاموزگاری دهرو لیك دایمومو شیوهی راگرتنی دانه ویلهی
 ولاتی به وینهیهکی تهبیعی بی ساز دانی سیلووعمباری
 دهسکرد و پر خهرج بهوان فیرو کرد و له بابته ئهوه
 که خوی کهوته بهندو زیندان پهردهی له سهر خمیانتهتی
 ژنی : (عزیز میسر) و پاک داوینی خوی لا داو له م ریگ-
 یه شموه ، کهسایهتی و شمشیهتی مهزن بونی خوی —
 ئاشکرا کرد ، له م سوینگهموه بو که پاشا ئهونهی ری-

لیناو ئهو پلمو پایهی پیداو کردی یه ، گهنجینموانی
 دارایی و زیرو دراوی میسر . تا یوسف قسهی نهکرد بو
 کهسایهتی و پیاوهتی، شیاوی، ئهو له پشت پهردهی رهشی
 نهناسیاوی دا له گوڤهیی زیندان دا دهروازهی له سهـر
 داخرا بو، ههر لهم بارو بابهتمویه ، که سهیدی شیرازی لُر
 فهرمویهتی :

زبان در دهان ای خردمند چیست

کلید در گنج صاحب هنر

چو در بسته باشد چه داند کسی

که گوهر فروش است یا پیلهور

زانایان و توپانه : زوان نیوی له کهسایهتی مروف پیک

دینی ، شاعیر گوتهنی :

لِسَانُ الْفَتَى نِصْفٌ وَ نِصْفُ فُؤَادِهِ

فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا صُورَةُ الْحَمِّ وَاللَّدَمِ

زوانی یك مروقی جوامیر نیوی له کهسایهتی ئهوه نیومکهی

تیشی ئهقل و ئاوهزی ئهوه ، دیاره بیجگه لهوانه ئیتـر

گوشته و خوینهو ئیسقانه .

له پهندو ئهمسالی عهـرهـب دایه :

(أَلَمْرَأُ بِأَصْفَرِيهِ : قبله و لسانه)

نیشانه‌ی مَرَوَف دَل و زوانه

ئەوانی تر بۆ سوان یا پووانه

مَرَوَف به دو شتی چکۆله‌یموه دیاره و ناسیاوه :

یهکیان دَلمو ئه‌وی تریان زوانه .

نمخش و ئەسپاردەو ئه‌رکی زوان ئه‌ونه گرینگ و دیاره —

ته‌نانه‌ت چه‌زره‌تی موسا پێغمبەر له به‌ر خوا پاراوتموه
که له کاتی قسه‌کردنا زوانی پته‌پته‌نمکا و زوانی نه‌گری

هه‌ر وه‌کو خوا له سورپی تاها ئایه‌تی ۲۷ و ۲۸ دا فەرمویه

تی : (وَاحْلَلْ عُقْدَتَهُ مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي) واتا :

خودایا گری‌ی زوانم بکرموه تا جوان له قسه‌م بگهن .

موسا پێغمبەر به‌مه به‌سی نه‌کرد به‌لکو له به‌ر خودا

پاراوتموه تا هارونی برای که له‌و زوان ته‌رو پاراوتر بووه

له گه‌ل ئەوا بینیری تا له کارو باری پێغمبهرایه‌تی دا

یارمه‌تی ئەو بدات . هه‌ر وه‌کو خوا له قورآنا له سورپی-

قصص ئایه‌تی (۳۴) دا فەرمویه‌تی : (وَأَخِي هَارُونَ هُوَ

فُصِّحَ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا) واتا :

هارونی برام که له من زبان ته‌رو پاراوتره به ناوی-

یارمه‌تی ده‌رو یاوه‌ر له گه‌ل منا بی‌نی‌ره ، وه له سورپی

شوعه‌را ئایه‌تی ۱۳ خوا فەرمویه‌تی :

(وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَيَّ
هَارُونَ) واتا: سينگم تنگ ئهبي و ئهگيرى و زوانم
رموان نابى (تكايه) بينيره لاي هارونيش.

دياره كارى گرینگ و گهورى پيغمبهران بو جى به
جى كردنى فهرمانى خوا له سونگه زوانموه سه قام ئهگرى
و ئهبرى به رپوه، جا ههر له بهر ئهميه كه خوا
موژدهى به پيغمبهرى مهزنى ئيسلام داوهو فهرمويهتى:
ئيمه پيامى خويمان له سهر زارو زوانى تو ئاسان و
رموان كردوه تا له ريگاي زوانموه بهوانهى وا خودان —
تهوان و خو ئهپاريزن موژده بدا و هوژو قهومي كهله
رهقى پى پترسيى، ههر وهكو خوا له (سورهي مهربه م
ئايمهتى ۹۷) دا فهرمويهتى:

(فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسْلِكَ لِنُبَشِّرَ بِالْمُنْقِينَ وَ تُنذِرِ بِهِ
قَوْمًا لَّدَا).

پيغمبهرانى خوا هميشه له خويان ويستوووه كه ژيانى
ئهمان له ناو بهرى مروڤدا جوړيك بيت تا له سهر دهمى
ژيان و دواى ژيانيشيان خهلك به راستى و چاكي ناوين
بهه و قسهى چاكه بنينه پار سهنگيان، ههر وهكو
ههزرهتى ئيبراهيم ئهمى له خوا ويستوووه، ههر وهكو

خوا له سورهی (شوعه را ئایهتی ۸۴) دا فەرمویمتی :
(وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ)
واتا : کاری وا بکه خەڵک چاکەم بڵێن و بە چاکە و
راست ناوم بهێنین .

له ئایهتیکی دیكه دا له بابەت ئاوه هاویستیكه وه
له بارهی حەزرەتی : (ئیسحاق) و یەقوب) ه وه ده رگ
بریوه هەر وهکو له (سورهی مەریەم ئایهتی ۵۰) دا —
فەرمویمتی : (وَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا
لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا) واتا : ئهوانمان خسته
بەر رحمەتی خوومان و ناوی ئهوانمان بە چاکە و به
بەرزو بڵێندی له ناو خەڵک دا بره و پێدا .

قورئان تەنانەت له بابەت جیا ، جیا بونی زوانی
خەڵکیشموه قسە ی کردوه و ئەم جیاوازی بونەشی به
نیشانه گەل و ئایهتی خوێ داناوه ، دیاره بو بـهـرزو
بڵێندی ئەم ئایهته ئەمه بهسه که خوا ئەوهی لـه
تەنیشته و کەناری ئافەڕینشی ئاسمان و زەوی داناوه که
به داخموه تا ئیستاش هیمن ماک و ریشە ی ئەم جیا
جیا بونە ی زوانی هۆز و نەتموه ، نەتموه ی بەره ی مـرۆـف
بو کەس روناک نەبوتموه و بو کەسیش دەر نەکوتموه ، ئەمەیه

که خوا فەرموێهتی :

(وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ
وَ أَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ) سورەى -

رۆم ئایەتى ۲۲ واتا : دروست کردنى ئاسمانگەل و
زەوى و جیاواز بونی زمانەکانتان ، وە رەنگەکانتان لـە
ئایەت و نیشانەگەلى خودان بۆ ئەو کەسانەى وا
عالیم و زانان) .

زمانى کوردی لە سایەى قورئانەوه ئەتوانی ئازاد -
بیت هەندى لە جامیعه شناسان : (کۆمەل ناسان) -
ئەلین : پێدا و پست و ئیحتیاجى ژيان ، ئینسانی ناچار
کرد کە لە سەر دو پى پروات و دەستى بۆ پەیدا کردنى
خواردە مەنى و بژیو ، یا بۆ دەس کردنەوه بخاتە کار
پاشان وردە وردە بالای راست بۆتەوه و پەنجمە دەستە
کانى باریک بون و زنجیرەى ئەسباب و دەمارەکانى
تیکمەه پێچران لە نەتیجە دا توانى ئامرازو ئەسباب دروست
بکات . دژوار بونی ئامراز و ئەسباب دروست کردن و
کارە ژيانى یەکانى دیکە هەر لە هەموەلموه ، ئەوى بۆ
هاوکارى و ژيانى بە کۆمەل ناچار کرد ، هاوکارىش ئەوى
هان دا کە هەول بەدات هۆیک بۆ هاوچەشن کردنى

کاری به کومل بدوزیتوه ، له نه‌تیج‌هی ئمه‌ دا زمان‌ی
پیدا بو. له پېشدا زمان‌ی : حرمکی : (بزاوتنی) پاشان-
زمان‌ی سموتی : (د‌هنگی) ئممش د‌یان هزار سال‌ی
پې چو تا شتيك له چمشنی ئینسان پیدا بو .
له عیلمی ئینسان ناسی : (مروّف ناسین) دا ئمليّن :
زمان هويمکی گرینگی دامه‌زراندنی پتوهندی یه له ناو
ئینسانمکان دا ، زمان به‌رو بوی ژيانی کومه‌لايمتی یه ، له
هر جیگا يـمک کومه‌لانی ئینسان ژياور زمانیش هه‌بووه
له ميژوی دورو د‌ريژری ئینسان دا هيچ د‌سته و کوممليکی
ئینسان نه‌بينراوه که زمان‌ی نه‌بویت ، تمنا پلـــه‌ی
پيگميشتن چمشنی د‌هنگه‌کان ، تيک خستنی وشمکان و
ژمارمی واژمکان و شتی دیکمی ومک ئمانه له زمانمکانی دا
تفاوت و جيا وازی همیه .

هينديکانيش ئمليّن : سى عامیلی — ۱ — کار
۲- بير کردنهوه . ۳- زمان .

به هاوکاتی و له سهر بنچينه‌ی کار په‌یدا بون و پيگميشتن
وه یه‌کیه‌تی يـمکی وایان له نيوان دا همیه که شایانی
جيا بونمه‌وه له یه‌کتر نین له‌م ناوه‌ دا عامیلی کار
بنچينه‌ی ئەم ته‌رکيبه‌یه . ومکو ئەبينین ئەم بيرو رایانه

هیچیان یمکتر نفی ناکهن و له ئاخیرین لیگولینهوه دا
 یمک ئهگرنهوه . بهلام له ئایینی پیروزی ئیسلام دا زمان
 تهنیا شتیکی کومه لایهتی ئیجتماعی نییه، بهلکو موهمه بهتیکی
 خودایی یه ، له قورئان دا هاتوه :

...وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا . سورپی بقهره ئایهتی

۳۱- خودا ههمو ناوهکانی فیڤی ئاده م کرد .

سهباره ت بهوه که بهشی ئهساسی و بنهرمتی له زمان
 ناوهکان، واتا : خودا ئاده می فیڤی زمان کرد یا به -
 وتهیفکی دیکه به زاراوهی عیلمی ومک (تسمیهی کل) به
 «اسمی جزئ» وایه . مههست له ناوهکان که جوزئیکن له
 زمان **کل** - ه که یمکه زمانه یا ومک ئیمام فخری رازی -
 ئهلی : توانای قسه کردن یانی : زمان موهمه بهتیکه له
 خوداوه به ئینسان دراوه .

دیاره زوان نهتهنیا هوپهکی نیایشی خوا و زوڤی له
 واجبات ومکو نوڤر، وتنی شایه دیمان و بروا وتن وقسه
 کردن و وت و وڤر له ریگای زوانهوه ئههجام ئهدرین .
 خوا سهباره ت به لوتفی خوڤی بو حهزرهتی موسا
 که گهیا ندویهته پلهی بهرزی کهلیمی وقسهی له گهل موسا
 کردومو ئههیشی وادار به ولام دانوه کردوه ههر ومکو

خوا له سورهی نيساء ئایمتی (۱۶۴) دا فەرمویمتی :

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا .

له ئایمتیکی دیکه دا خوا قسه کردنی منالیک له بێشکهدا به ئایه ت و نیشانهی خوا دا ئمنی هەر وەکۆ لـه (سورهی مائیده ئایمتی ۱۱۰) دا فەرمویمتی :

(تَكَلَّمَ النَّاسُ فِي الْمَهْدِ وَ كَهْلًا) واتا :

له لاندك دا و له کاتی گهوره بون و پیریدا له گهـل خهـلك دا قسه ئەمکات و ده ئاخوی .

پله و پایه و بایمخی ئەم نیعمه ته که زمانه ههمو کەس ئهی زانی و پهی به گرینگی زوان بردوه، زانایان و هوراثانان ئهمنیان به بهژن و بالای زوانا ههـلـ خۆیندوه که له م وتارهـدا ناگونجی .

یهکێک له بیرموهران له م بارموه گوتویهتی : (زوانگهـواهی دـل و دهـرونه و داوهـری حمق و باتـله، زوان راستی و دروستی شت دهر ئمخات و دهـری ئمیری . زوان پهـند دهریکه، خهـلك ئەگـیریتـهوه له گوناخ کردن و دوستی و محمبه ت بهـدی ئەهـینی ، زوان هۆی سپاس کردنه بۆ خوا و ئەبـیته هۆی زیاد بون و فره بونی نیعمه ت و شتانی تریش .

ئەو خزمەت و راژە گھورەى وا زوانى قورئان و زمانى
 ھەزرەتى محمد پېغمبەرى مەزنى ئىسلام بە کۆمەلگای
 بەرەى مەروفي کردو ھېچ ھیزو وزمىک ئەنجامى نەداو ە
 بۆى نەکراو ە بۆى نەلواو ە ، برا بونى زوان لە برا بونى
 شیر تیژترو برا ترە .

(لَا لِسَانَ مُحَمَّدٍ أَمْضَى غَرَارًا ۖ وَأَنْفَذَ مِنْ طَبَاحِدِ الْجِسَامِ) ^(۱)
 واتا : زوانى ھەزرەتى محمد ص تیژترو نافیزتر لـ
 بڕندەگى و تیژى شیرە .

لە نەرم بو نیشا لە ھەریر نەرم ترە .
 بە شیرین زوانى و لوتف و خوڤشى

ئەتوانى کيفى بە موى بکيشى
 زمان لە زارا بو خوى شتيكه ، ئەم ھۆيە پيک ئەھينى
 کە بەرەى مروف بە قسە کردن لە تەک يەکتريدا ليک
 ھالى بن و مروف گەل ، کۆمەلى بەرەى مروف لە ناو يەکدا -
 پيکمو ە پميوەندى پميدا بکەن و لە يەکتەر نيزيک بنمو ە
 بە مەرجى کە زمان ئەم تیکە گوشتە نەرمە بى گرى يە
 بە راستى پتى بدوين ، بە واتاي
 قورئان : قُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا .....
 بو راستى و راست ويژى بيزوى و بجوليتەو ە .

چونکا هەر ئەم زمانە خۆی گەورەترین هۆی پەيوەندى ئىنسانە بۆ ئال و گۆز
کردنى بىرەوهرى له ناو بهرهى مرۆدا .

بەفرمودەى سەعیدى : زوان کلیلێ گەنجەى خاوەن هونەرە . کاتى زوان
کلیلێ درگای گەنجەى سىفاتى بەرزى ئىنسانى بىت ، ئەى بوچی مرۆ لەم
خەزىنەى خودا دادى یە ، لەرێگای فێرکردن و بارهێنانى پایە و پلەى بەرزى
ئىنسانى ، وەبۆپىشخستى ئامانج گەلى بەرزى مرۆوايەتى بەکارى نەبەین ؟ .
بۆچ ئەبى لەرێگای خێرو چاکەى بەرهى مرۆدا هەنگاو هەل نەگرین . ؟

بۆچ ئەبى لەرێگای پیاوهرتى و یارمەتى و هاو دەنگى و هاو رەنگى ، زمانمان
نەگیرین ، زمان شتیکە قسەى پێ ئە کرێ وەتەنیا شتیکە لەخێرو چاکەدا
بەرهى مرۆ پێکەو پەيوەند ئەدا ، کە وابو لە هەر رێگاییکەو کەبلوێ ئەبى بۆ
بەختەوهرى و رەحەتى مرۆ بەکار بهێنرێ . زمان خۆى " کاشفى خۆناسینە"
یەکیک لەزانایان ، لەم بابەتەو دەبێژى : " مرۆ لە ژێر قسەى زمانا و ئ ئەبى
یان دیارى ئەدا ، کورد ئەلێ : ئەگەر زمان بهیلى سەر سلا مەتە ، زمان ناسینم
رى شەخسیتی مرۆیە ، بزوتنەوهرى ئەم لەتە گوشتە کە زمانى ناو چاکەو خراپەى
ئىنسان دەر ئەخات ئەگیرنەوهرى کە ئەرەستو شاگردىکی ئەبى کەم قسە ، تەنانت
لەکاتى دەرس خویندنیشا قسە ناکات ، ئەرەستو تورە ئەبى و هاوار ئەکات کورە !
بۆ دەمت هەلنا بچرێ بزەنم ، چت لەجانتادایە ؟ دیارە عەیب و هونەرى مرۆ
لە قسەکردنا دەر ئەکەوێ . خودا لەقورئانا لەسورەى محمدداص ئایەى
٣٥ دا ئەفەرمێ : " وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَا لَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ
الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَهُمْ . . . "

یانى : ناسینی پیاوچاکان و جیاکردنەوهرىیان ، لەمونا فێقان و پیاو خراپان بە
لەحنى قسەیانە ، بەواتای تەبەقسەکردن ئەناسرین خودا لەقورئانا لەسورەى
ابراھیم ئایەى ٢٤ دا ئەفەرمێ : " أَلَمْ تَرَ كَيْفَ صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً
كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تَوَاتَى أَكْلُهَا كُلَّ حِينٍ بَادِنِ رَبِّهَا .

"یانی: ئایا نازانی چۆن خودا نهزله ئههینیهوه و ئهفهرمی قسهی چاک و پهسند و راست و هک داری پاک وایه که ریشه و رهگسژی له زهویدا شین بوئی و رهگی دا کوتابی و شاخه و لقهکانیشی چوئی بهعاسمانا ، وه بهئیزن و فهرمانی خودا هه کات و زمانیک بهر بههینی و میوه بدات . کهوا بو قسهی چاک و بهکهک پرسود و بهکهکه .

یان وهک ئهم ئایهته که خودا ئهفهرمی : " قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى "

یانی: قسهی چاک و خوش و گوزهشت کردن زۆر له صدقهیی که باشتره که بی گولیتیهوه و پیدهی تهوه بهناو چاویدا وهی دوپاتی کهیتیهوه ، له قورئانا ئایهت لهم بابتهوه فرهیه وهک ئهم ئایهته : "... قُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ... " خودا دستور ئهدا : که ئهیی له گهل دایک و باوکمانا قسهی نهرم و نیان بکهین پیاوانه بجولینهوه ، یان وهک ئهم که خودا به خضرتی محمدص دهستور ئهدا و ئهفهرمی : "... قُلْ لِعِبَادِيَ يَقُولُ الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ... "

یانی: بهبهندگان من رابگهینهتا قسهی باش و بهکهک بکهن ، خودای مهزن له شوینیکی ترا له قورئانا ئهفهرمی : "... اُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ... "

یانی: له ڕینگای حیکمهت و پهند و ئهنده رزه وه بهرهی مرۆ بانگ بکه بو ڕۆی خودای خوت . یان وهک ئهم ئایهته : "... وَ اِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا ... " له کاتی قسهکردنا عادلانه بدوین ... به واتای تر ئهگهر قسهی چاکت بوئی له قسهی زیاناوی و خراب خوێ لاده ههروهک سَعْدِی دهیژی :

نگهدار زبان تا بهدوخت نبرند که در جهان بتر از این زبان گناهی نیست .
ئێسته که له پلهو پایه و بایمخی زوان ئاگادار بوین ، ئهیی له بابته باری زوان وه گرینگی بهر پرسیار بونی زوانیش ئاگادار بین ، ئهمه بهسه که بزانی که بهم تیکه گوشته گهورهترین خزمهت و رازه کردن وه مهزن ترین گوناخ کردن و — تاوان ئههجام ئهدری .

به پر سپا ربونه قورسه کانی زمان :

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَ
 نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ
 عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَ
 يْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ . سورهی ق ئایمتی ۱۶-۱۸) واتا :
 مروقمان ئافهریده کرد و لموهسوهسه و ئهندیشهی دل و
 دهرونی ئهویش ئاگادارین وه له رهگی بنا گوئی بو ئهو
 نیزیکتر بین دو فرشته و پهری (رَقِيبٌ وَعَتِيدٌ) له لای -
 راسته و چهپهی بو چاو دیری ئهو دانیشتون ، هه-
 قسه یه له خیر و شهر به زوانا بهینتی یا بیبا ، ئهو
 دو فرشتهانه بو نویسنی ئامادهنو زو ئهی قوزنموه وه -
 ئهی نوسن .

قسه و لیگۆلینموه کهی به رو، نهخشى زوانی له گه ران
 و گۆریانی ژیانی ماددی و مهعنوی ئینساندا زور به
 روناکی بو ئیهمی درخت و ئاشکرای کرد وه پهردهی -
 له سهر نه ناسیاوی لا دا و ئیهمی به گرینگی نهخش و
 ریۆلی زمان ناسیاو کرد ، گرینگی و باری زوانمان له ههر
 دو کهوشهنی ماددی و مهعنوی دا بو دهرکموت و

بۆمان روناك هه‌لگه‌را ، بۆ گرینگى و مه‌زنى و پله و پايمه‌ى
 زوان ئه‌مه به‌سه كه كوفر و برپا له ريگاي شايه دى دانى
 زمانه‌وه ئه‌نجام ئه‌درى ، له په‌ره دار بونى كهوشه‌ن و
 سنورى بى سنورى زوانا ئه‌مه به‌سه كه چاو ، ته‌نيا
 ره‌نگ ئه‌يينى و ده‌ركى ئه‌مكات ، گو‌ى ته‌نيا موج و —
 شه‌پۆلى ده‌نگ ئه‌بيسى و ده‌س ته‌نيا بۆ لاي ئه‌جسام —
 د ريز ئه‌مكات كه‌چى بۆ كارو كرد مه‌وى زوان سنور و كهوشه
 ني‌ك له كار دا نيه‌ه، زوان له بابه‌تبون و نه‌بون (مه‌وجود
 و مه‌عدوم) حق و با‌تل ديار و ناديار ، خي‌ر و شه‌ر
 باش و نا باش ، چاك و ناچاك قسه ئه‌مكات و ئه‌جولـى
 و ئه‌بزوى نه‌له كهوشه‌نى شه‌ر دا له‌م بابه‌تموه ئه‌گه‌ر
 قه‌يد و به‌ندي‌ك بۆ ئه‌مه له گو‌را نه‌بى و هه‌وسارى ژيان
 بد ريزه ده‌س زوان ، م‌و‌و‌ف توشى چاره نوسيكي خراپ و
 ر‌و‌ز‌ه ر‌م‌ش‌ى ئه‌مكات ، كورد ئه‌لى :

- ۱- ئه‌گه‌ر زوان بيللى سه‌ر سه‌لامه‌ته .
- ۲- موله زوانى بـروى .
- ۳- زبان نه‌برم سه‌رت، ئه‌برى سه‌رم .
- ۴- زوان باز قسيه له دلـيا جي‌گه ناگرى .
- ۵- زوانى له تـك سه‌ريا بازى ئه‌كا .

۶- زوانم بازو سمرم سلاّمت .

زانایانیش له م بایتموه وتویانه :

مروقی خودان تقوا و خو پاریز کاتی له تقوا و خو پاریز
خوی کهلک و مر دهگری که وریای زوانی بیبت .

کور دیش ئملی : **قسه ، بیچیزه ، دای بیژه ، بی هاویژه .**

ئه م پرتکه گوشته به قسمیک له ناو کوړو کوّمه لیکدا
ئاگریک هملّ ئەکات و به بیژه یکه تومی خوشمویستی
ئه چقینی و نا له بارتین دژو دوژمن ئارام ئەکاتمه
به واتایی تر زوان به هاتنه قسه کردن چاره نوس ساز-
د مه ، یا بمختموه هینه ره . له م بایتموه بو ، که قورآن له
همبونی دو فریشتهی (رقیب و عتید) که له زوان چاوه-
دیتری ئەمکن قسهی کردوه ، که همو قسمو باسی مروّف و مر
ئه گرن و ئهی نوسن و له روژی جهزا و سزا دا بهلگهی
بو قسه کردن ناخاته کار و زوان نابزوینی ، بهلام مروقی
ناژیرو کهم ئاوهز ئەقلی له پشت زوان یمتی و همیشه
بی هملّ سکاندن دهی ئەکات به قسه کردن و چه نه
ویرغمیی ، خوی نیشان ئەدا قسهی هملّیت و پلّیت و
کالّ و نهکولیو و بی کاکله ، هملّ ئه ریژی وهک ئاشی
فره هاریوردیش ئه هاری و درشتیش ، جا له دواپی دا-

لموئى كاوى كه بير ئەمكاتموه دەس ئەمكا بهوى من وهى من
و ئەللى : وەرە بېهسته به نوکی زمانموه .

* * * تاوان و افهتی زمان * * *

زانایان و هوزانفانانی زانستی خو و ئاکار ، بۆ زوان —
ئافهت و تاوانی زۆر بهر فرمیان داناوه و توپانه :
هموشت به زوانه ، زوان تا توّم جیرانی رحهتیم نییه
له گیانی ، ئیمام محمهدی غهزالی که له سالی ۴۵۰ —
زاوینی له تابران — غهزال — له دایک بوه و له سالی ۵۰۵
زاوینی بارگهی بهرمو لای خوا تیکناره له همو زانایانیك
زیاتر زیانو تاوانی بۆ زوان داناوه و له پهراوهی (احیاء
العلوم ج ۳ پهري ۱۰۸ — ۱۶۳ چاپی بیروت —
دارالمعرفه) دا بیست ئافهت و تاوانی بۆ زوان ژماردوه
ههندی لمو ئافهت و تاوانانه له قورآنا هاتووه ، له
پوانگای ئیمام محمهدی غهزالی یهوه گوناح کردن و تاوانی
ئهدامانی تری بهرمی مړوف بهر تهسکه واته : وهکو
تاوانکردنی زوان په ده دار و زۆر نین .

لیترومیه ئەشی بێژین ئەگەر زوان نمخشی گهوره
و شوینی بهرزی له ژین و ژبانی بهرمی مړوف دا ههیه

بەر پرسىيار بونى مەزن تر و قورستريكىش بە ئەستووو
 گرتووو ، لىرمومىيە كە پىغمبەرى مەزنى ئىسلام فەرمومىيەتى :
 (إِنْ أَكْثَرَ خَطَا يَا ابْنَ آدَمَ فِي لِسَانِهِ) واتا :
 زوان ناومەند و سەر چاوەى زۆربەى خەتا و تاوان كەردنى
 كۆرپانى بابە ئادەمە ، وا هەندى لىمۇ گوناخ كەردنانەى وا
 لە سۆيىنگەى زوانەو ئەنجام ئەدرى يەكە يەكە بو ئىوھى
 بەرئىز ناويان ئەبەين .

۱- غەيبەت كەردن - يەككە لە گوناخى كە بىرە غەيبەت
 كەردنە نەحس و ناشياوى و حەرام بونى غەيبەت كەردن هەمو
 كەس ئەى زانى كە چەندە ناشيرىن و ناشياو و ناپەسەندە
 ئەمەىيە كە خوا لە قورآنا لە سورەى حوجوراتا لە ئايەتى
 (۱۲) دا فەرمومىيەتى : (وَلَا يَغْتَبَ بَِعْضُكُم بَعْضًا) واتا :
 نابى هەندىكتان ، هەندى تەرتان غەيبەت بكات ، ديارە
 ئەم تاوانە لە رىگەى زوانەو ئەنجام ئەدرى واتا : بە
 زوان يەكتەرىن غەيبەت ئەكەن .

۲- پەسەت كەردن - واتا : شتەك بەشەك لـ
 دىن و ئاين نىيە بە دانستە بى خەزىنە ناو ئاين و
 دىنەو ، بو وىنە حەلآلك بە حەرام و يا حەرامىك بە
 حەلآل بناسىنين ، گوئى نەدەىنە فەرمانى خوا بەمە ئەلەين :

بیدعت یا بیدعت کردن، خوا له سورهی **نحل**

ثایهتی (۱۱۶) دا له م بابهتموه فمرمیهتی :

(وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتِكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا

حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ) • به زوانی خوٲتان -

پهسندی درو مهکن و مهلین: ئمه حهاله و ئموش حه-

رامه ، نه ومکو به زمانی خوداوه ئیفتیرا بکن •

۳- **نیفاق** - واتا: دورویی ، یهکیکه لهو نهخوشیانهی

کوشهدهی کوهملگا و کوهمل ، نیفاق ئمیه ، که قسهی

مرؤف له گهل ئمهی وا له ناخی دل و دهرنیدا یه

یملک نهبن و یملک نهگرنهوه ، خوا له: (سورهی **فتح** -

ثایهتی (۱۱) دا له م بابهتموه فمرمیهتی :

(يَقُولُونَ بِالْأَسْنَتِهِمْ مَالِئٌ فِي قُلُوبِهِمْ) واتا: به

زوان شتیک ئهلین و قسه له شتی ئهکن که له دل و

دهرنیاندا ئمیه نییه ، وه له ثایهتیکی ترا فمرمیهتی :

(إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالْأَسْنَتِكُمْ وَ تَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَالِئٌ لَّكُمْ بِمَعْلَمٍ)

ورهی **نور** ثایهتی (۱۵) واتا: لهو کاوهی وا به

زوانتان فیژی ئمیه (**إِنْفَكْ**) ئهبن به سهر زارهکی

شتیک ئهلین: که زانست و یقینیان بمیه نییه •

۴- **که تمانی شه هادهت** - شایهدهی دان له مو

مه‌به‌ستانه‌ی وا پي‌وه‌ندی به مافی به‌ره‌ی مروفه‌هه همه‌ی وا
 جبهه ، دياره ئمه‌هه ئمرك و ئه‌سپارده‌ی زمانه ، كه ئه‌به‌ی
 بيلی و نه‌ی شارپ‌تموه . قورآن له‌م باب‌ه‌تموه فهرمویه‌تی :
 (وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ) سوره‌ی **بقره** ئایه‌تی
 (۲۸۳) واتا : هه‌رگیز شایه‌دی خۆتان له‌ باره‌ی ئینسانه
 وه ، مه‌شارنوه و كه‌تمانی مه‌كه‌ن .

۵- **مه‌سخه‌ره‌ گردن** - واتا : ئیسته‌هزاو مه‌سخه‌ره -
 گردنی تاكه تاکی خودان ئیمان كه شوخی گردن به
 ئابروی ئه‌وانه له‌ دینی پاك و بیخه‌وشی ئیسلاما حه‌رامه
 و مه‌نع كراوه قورآن له‌م باب‌ه‌تموه فهرمویه‌تی :
 (لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ)
 سوره‌ی **حجرات** ئایه‌تی (۱۱) واتا : هه‌رگیز نابی تاقمی
 تاقمی تر مه‌سخه‌ره بكات به‌لكو له‌وان باشت‌ر بن .

به‌ وا تایی تر نابی هیچ تاقمیك هیچ تاقمیكی تر مه‌سخه
 ره بكات چونكا ئه‌گونجی ئه‌وانه‌ی وا مه‌سخه‌ره كراون له
 وانه‌ی وا مه‌سخه ره ئه‌كه‌ن چاك‌تر و باشت‌ر بن .

۶- **وه‌عه‌ده و به‌لینی به‌ درۆ** - به‌لینی به‌ درۆ نیشانه
 بی شمه‌خسییه‌تی ئینسانه ، خوا له‌ باب‌ه‌ت حه‌زرتی سمایل
 پی‌خه‌مه‌به‌ره‌وه فهرمویه‌تی : (إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ -
 رَسُولًا نَبِيًّا) .

سورەى مەرىم ئايەتى (۵۴) ئەر لى بەلىن دانى
 خۇيدا راست ئىزۇ لى رەسولان و پىغمبەران بو .
 ۷- د رو بىزى - لى بابەت ناشىاوى و نالە بارى و
 ناباشى ئەر تاوان و گوناھمە ، ئايەت و رىوايەتى زۆر
 ھەمە بۆ وىنە خوا لى (سورەى نەحل ئايەتى ۱۰۵) دا
 فەرمويەتى : (إِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ
 اللَّهِ) واتا : ئەر جۆرە كەسانە درو ئەرلىن كە بىروايان
 بە ئايەت و نىشانەكانى خوا نەبىت .

۸- نەمامى پا قسە ھىنان و بىردن - ئەرەمى وا قسەمى
 ئەر و ئەر بۆ يەكتىرىن ئەگىزىنمە ، لى نىوان دو كەسا
 يا لى نىوان دو ھۇزا ئاگرى دژو دژمنايەتى خۇش -
 ئەمكەت كە لى زاراۋە قورآنا بە (حَمَالَةَ الْحَطَبِ) و
 لى كوردىدا " ئاگر ھەلايسىن " ناو دارە دارو چىرى و
 چىلكە ھىنەر و ئاگر خۇشكەرە ، خودا لى (سورەى قەلەم
 ئايەتى ۱۱) لى بابەت يەككىك لى ماموران ۋە خۇ بە زل
 زانان فەرمويەتى : (هَمَّا زِمَشاءَ بِنَمِيمِ) ۋەھمە
 كە ھەمىشە لى قسە ئەگەر رى كە بە گۆى ئەم و ئەرەمى دا
 بدات ھەر لى ھات و چۆ دايە ، تا خەلك پىكەرە بە
 گز يەكترا .

۹- رِو چونه ناو بائلموه - مهبست لمه شهرحی کارو بارو حالی ژنان و مهی خواردنموه و گیرانموه چریکه و چری بدمئاموزه ، که هوئی فسادی خو و ئاکاری بمرهی مروف بیت قورآن هوئی محکوم بونی هندی کسی له رۆژی قیامت دا همر ئمه دا ئهتی که ئفمرمی :

(وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ) سورهی مدثره ئایهتی ۴۵

واتا : ئیمه له گمل ئههلی باتلا به باتل قسه مان - ئمکرد ، قورآن موسولمانان له بهشداری کردن له کۆرو کۆمهلگایهکی ئاوهها دا نههی کردوه و فمرمویمی :

(فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ) سورهی نساء ئایهتی ۱۳۹) واتا : ههرگیز له گمل - ئهوانه دا له کۆرو کۆمهلگای دا بهشداری مهکن و له گهلانا دا مهنیشن تا له و قسه باتلانه ، ئهبنموه .

۱۰- ئهوی وا ودوی عهیب و عاری خهلك ئهکموئ - ئهوانهی وا به عهیب و عاری خهلكموهن و نیونیتکه نه خهلك همل ئهدهن و ئهمیانموئ پهردهی ناموسی خهلك ههلدرین قورآن چاره نوسی شومی ئهوانهی دیار کردوه ، ههر وکو له قورآنا له سورهی هَمَزَه ئایهتی ۱) دا - فهرمویمی : (وَيَلْ لِّكُلِّ هَمَزَةٍ لَمَزَةٌ) واتا :

وای بۆ ئهوانه‌ی وا به دوی عه‌یب و عاری خه‌لک ئه‌که‌مون
 و نیو‌نیتکه له خه‌لک هه‌ل ئه‌ده‌ن و زوان شرو د‌پ‌ن .
 تاوان و گونا‌حانی‌ک که له سو‌پ‌نگه‌ی زوانموه ، ئه‌که‌ری
 و ئه‌نجام ئه‌دری له‌م ده‌، دانه‌یه‌ دا کورت ناییتموه و
 دا نا کوژی . به‌لکو له‌م بابته وه تاوان و گونا‌حانی
 تریش هه‌ن که له ریگای زوانموه ئه‌که‌رین . له قورآنا به
 هه‌ندی له‌م تاوانانه ئاماژه کراوه وه له فهرموده‌ی —
 پیغمبه‌ری مه‌زنی ئیسلامیشدا زۆر جوان به وردی و نه
 په‌ره‌دارانه گونا‌ح و تاوانه‌کانی زمان ده‌ر خراوه وه‌کو ئه‌ما

۱- خو‌ی بی نیاز له‌ خوا زانین .

۲- جه‌نگ و جیدال .

۳- جو‌ین‌دان و ده‌م پیسی .

۴- ده‌ر خستنی نه‌پ‌ینی خه‌لک .

۵- له‌عه‌ت ک‌ردن .

۶- په‌سه‌ندی بیج‌ی .

۷- زه‌می بیج‌ی .

۸- گ‌الته‌و گه‌پ‌ی زیاتر له‌ هه‌دی شه‌رعی .

۹- قسه‌ی بی که‌لک و بیج‌ی که له زاراوه‌ی زانایانی

زانستی خو‌و‌ئا‌کا‌را به (مالا یه‌عه‌نی) ناو براوه .

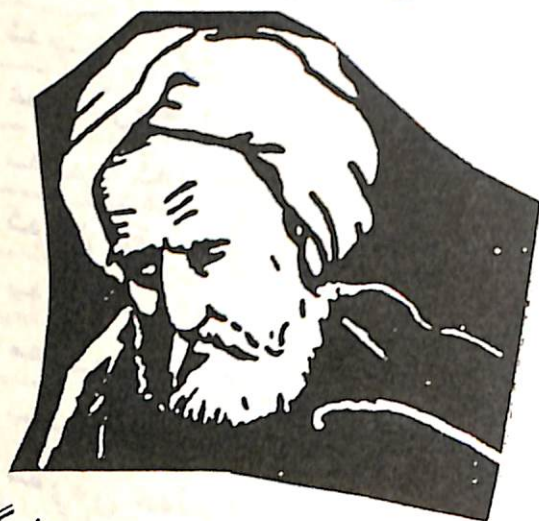
۱۱- قسەى كآل و نكۆلىو و بقىنمە، قسە كردن ، بو
 زانىنى باشتى تاوانمىكانى زوان بروانە (احياء العلوم
 ئىمام محمدى غەزالى ج ۳ پەرەى ۱۰۸ - ۱۶۲) .
 پىغمبەرى مەزنى ئىسلام فەرمۇيەتى : زوان جورىك
 سزا ئەدرى كە ھىچ ئەندامىكى لەشى بەرەى مروف وا -
 سزا نادرى ، كاتى زوان دەس ئەكا بە شكائىت بو چ وا
 سزا ئە درىم ، پى ئەوترى تو قسە ت كرد و قسە ت -
 گەيشتە خور ھەلات و خور ئاوا . لە سۆيىنگەى توو چ ھا
 خوين رزا و مروف كوژرا ، ئىتر پى ناوى ، سزاي تو -
 سوك ناوى . پاك و خاوين راگرتنى زوان ھوى پتە و
 راگرتنى دين و بروا و ئىمانە موسولمان ئەبى زوانى
 بپاريزى تا خويائىش ئەو لە دەردو بەلا بپاريزى .
 ھىوا دارىن جورىك بار بىن كە زوانمان پاك و
 چاك بىت و بە چاكە بگەرى تا چاكمان بىتە رى .

* * *

به شیعی پاری و مه‌تنه‌کشی کردوته پاری .
 دیتیم واتای ئەم شیعره پاری یه‌ش نازانی منیش
 به شوخی ئەم شیعره‌م بو دانا و پوم کرده دانیشجویه‌کانی
 ترو وتم :

وقول جادلی لدی زاهق   فانه حقاً جمارنا هق
 دانیشجویه‌کان له قاقای پیکه‌نینیان دا وئه وهه‌له وه‌ره‌ش
 ئیتر بـبـرای بـبـرای زاتی نه‌کرد تا له زانکو بویـن
 سه‌ربخاته سرم .

مه‌وله‌وی تاوگوزی

۱۲۲۱ - ۱۳۰۰ باری مانگی

مهوله‌وی تاو گوزی

خوینده‌وارانی به‌ریزئیستا ئه‌مانه‌وی
نوکتیه‌کی عیرفانی و خودا ناسین،
تان له هۆزانی نه‌مه‌رو زانای
گه‌وره‌و خودا ناس " سیدمه‌ل‌عبدالرحیم
مهوله‌وی تاو‌گوزی تان بۆ‌بگیرینه‌وه :
ئه‌لّین : جارێکیان مه‌وله‌وی ئه‌چّی بۆ
" که‌رکوک " هی‌مان به‌یان به‌ری نه‌دا بو
و ئه‌ستیره‌ی شوان، خه‌له‌تینه‌ش ئاوا
نه‌ببو، ئه‌گاته " ته‌کیه‌و خان‌ه‌قای
تاله‌بانی " کاتّی ئه‌گاته ئه‌وه‌وی و
ئه‌چّیه‌ ژوره‌وه ئه‌روانی وا " شیخ
عبدالرحمان " به‌خه‌به‌ره کاتّی شیخ
به‌مه، ئه‌زانی وامه‌وله‌وی یه، به‌ره‌و
ئه‌وی دّی خیرا ئه‌چّی به‌پیر مه‌وله‌وی
یه‌ود دوا‌ی ده‌س و موشتاق کـردن
مه‌وله‌وی ئه‌م هونرا‌وه‌ی بی‌سارانی
به‌سه‌رشێخ دا ئه‌خووی نی‌ته‌وه :
شه‌وه‌ن خه‌لوه‌ته‌ن، مالّ بی ئه‌غیاره‌ن
ئالّهم گرد و ته‌ن دۆس خه‌به‌رداره‌ن
راتا : شه‌وه‌و مالّ خه‌لوه‌ت و، خالّیه‌و
بیگانه‌و نه‌ناسیا‌وی تییا‌نییه‌و عالم
و خه‌لک‌گشت خه‌وتون ته‌نیا خودا به
خه‌به‌ره . مه‌به‌ست له‌دۆس خودا یه که

به خه به ره به لām کینا یه ش له وه یه که
 " شیخ عبدالرحمان " دۆسه و ئه ویش
 هیما ن به خه به رو بیداره و نه نوستوو
 سیّد مه لاه عبدالرحیم مه وله وی نه وه ی مه لا
 یوسف جانی کوری مه لا ئه بوبه کری
 موسسه نیفی چۆری یه که ئه گه ریته وه سه ر
 خودا ناسی به نا و بانگ، سیدمه ممه د
 زاهید، که به پیر خدری شاهۆ ناوداره
 مه وله وی کورد له سالّی ۱۲۲۱ی کوچیدا
 له گوندی (سه رشانه) ی نا وچه ی "تاوه گوزی"
 له دایک بووه و له ۱۳۰۰ی کوچیدا
 کۆچی دوا ی کردوه و له گۆرستان نی
 ئه صحابه، له نیژیکی (دی سه رشاته)
 نیژاوه. - مه وله وی، له نا و، زانا یانی،
 کوردا، زۆر ناوداره و له عیلمی
 که لاما، ده سیک، بالای هه بووه و ئهم
 نوسرا وانیه ی له پاش جیما وه: ۱- الفضیلة
 که ۱۰۳۱ هونرا وه ی عه رفانی یه و له
 ۱۲۸۵ی کوچیدا هونیو یه ته وه ئه مه
 کتیبکی زۆر چاک و پڕا تا و ورده یه کم
 شیعی ئه مه یه:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 مِنْ تَاَهْ فِیْهِ نَهْیَةُ الْحَکِیْمِ

۲- العقیده المرضیة - که ۲۴۵۲ شیعی
 کوردی یه و له ۱۳۵۲ی کوچیدا له لایه ن

(محی الدین صبری النعیمی یه وه له
میسرا چاپ کراوه .

یه کهم شیعی ئهم کتیبه ، ئهمه یه :
زوبدهی عه قیده و خولاصه ی کهلام
هه رله توؤ بوؤ توؤس حه مدوسه نای تام
۳- الفوائج - که ۵۲۷ شیعی فارسی یه و
له گهل کتیبی عه قیده کوردی یه که دا
چاپ کراوه .

یه کهم ، شیعی ، ئهم کتیبه ئهمه یه :
فارسی :

(چودر خودبینم از بس روسیا هی
نگنجد ای الهی یا الهی)

بوؤ مهوله وی نه مر

کاکه ی فه للاح

له گیانی پاکی مهوله وی دانا
ئه وه ی هه لبه ستی ناسکی دانا
مژده بی ئهوا دیوانی شیعی
دهرچوو ئه گه پری به ناو کوردانا

ئای له ناسکی خه یانی جوانی
سه رچاوه ی سۆزی روون و رهوانی

لە گەرمی ھەست و ساردی ھەناسە
بەھرە و سەلیقە ئا و شیعرەکانی
ئای لەبەر قوولی ئەندیشە و ھۆشی
دەریای بێبنی جۆش و خرۆشی
بۆ بیر و ورد و تاسە و پەرۆشی
بۆ چەپکە گۆلی باخی بۆن خۆشی
ئای بۆ سنعەت و بۆ وردەکاری
بۆ دەریای شیعرە پر لە مرواری
بۆ گەنجینە کە دەورو گەوھەری
جی شانا زییە بۆ کوردەواری
ئای لەبەر شیعرە تەر و پاراوی
بۆن و بەرامە و ەکوو گولای
رەوانە وەك دلی ساف و بێ گەردی
رەوانە وەکوو فرمیسکی چاوی
ئای لە بلیسە خۆشەویستی ئەو
سووتانی بۆتە ھەق پەرستی ئەو
ئای لەبەر نەشئە بادی عەشقە کە
ئای لە سۆزی ئەو وای لە ھەستی ئەو

ئاي بۆكلۆلى حالى بى حالى
بۆرەنگى زەردو بۆ نالە نالى
ھاوارو دادى رۆژو شىھوانى
بۆ بەستەو دەفو بادەو شمشالى

ئاي بۆ گىلانەكەى پىر لە وەفاكەى
بۆ دەروونەكەى كەيلى جەفاكەى
ئاي بۆ دلەكەى زەدەى سزاكەى
دوور لە سەيرانو سەيرو سەفاكەى

ئاي بۆ عىززەتى نەفسى بلىندى
بۆ خۆى ھەزارو دل دەولەمەندى
ئاي بۆ چاوتىرى و برسيتى حالى
رەوشتى بەرزى يەك يەك پەسندى
شىعرى (مەولەوى) گوللىكى وايە
ئەگەشيتەو ھەتا ھەتايە
لە ناخى دل و دەروونى كوردا
بىنجى داکوتا لە ريشە نايە

خوا لئ خوشبو ممولموی له م پارچه دا ئموه دهر ئمخات -
که ههر کهسئ بۆ گمیشتن به پلمو مقامئ تارهنج نهکیشت و ئالو
گوز به سهر خوو ئاکاری ناپهسندی خوئا نه هیئت ، ناگاته ئه و
پلمو مقامه گهورانه ، ههروه ها که له زمانی حالئ پارچه شوشه -
بیکهوه ، ئمو چلوناپهتی یه ، به شیومیکی بی وینه ههئ ئه دا :
روپئ فیکر به خه سیای ویم مهکرد
پهی چیش ههر پهستی پهرئ من ئاوهرد

یاران گشت کهیف وهش صهافراوان
یمک یمک وه ئهعلاي مقامان یاوان
کرد سهر شارمه ی له قانم — اووه

ههر من بهستهی خاک چه م ئهوماوه
جهو فیکره دا بیم یمک هام دهر دویم

رژیه بلورئ قه دیمش دا پیم
ئا ماوه جوارو رژیهی قه دیم سال

به زبان حال فهصیح ته رجه قال
وات من سهنگئ بیم کهفتهی همواران

بی قهرو قیمه ت نارهوای شاران
گرتم نهگهردن بی باک و شادان

به لای پیک سخت کورهی ئوستاد
 و ورد بیم، جوشم و ورد، تاویاموه
 تا وه روتبهی بهرز سهر نیاموه
 عالمی تازه هم هوومیدا بی
 شخصی عه جیپ تهرجمن پمیدایی
 بیم وه بلوری پر جه صه فاو نور
 لاییی وه سوحیه ت بهرزم "سلم" و "تور"
 کاجای مائوالورد عه ترعه بیر بیم
 بو بهخش دماخ شاتاوه زیر بیم
 کاماوی صه های کونهی پر ته ئشیر
 نه شئه به خش حال بو بور ناو پیر
 نه حهرگی یاران شوخ دیدمهس
 مه کهردم کهر دش مهشیم دس وه دس
 جهوبی قیمهتی وه قیمهت یی وام
 وه پایهی روتبهی عالی سهر سا وام
 دهره ی دوباره ی رای حق هر که س دیش
 بوی باغچه ی ئه بهد میونه بینیش
 جهو بو نوئمور نور هه لای تاقی یهن
 نه ریزه ی من دا بهر قش با تقی به ن بقی بهن

* * *

«مه عدقمی!» سهر شار به زم دل زیشی-

تا تو ییچ چون یاران ته صدیع نه کیشی-

نه گری وه گهردهن چی هانه زیت دا

پانه نیهی وه سهر ووجود ویت دا-

کهی مه شی نه سیمک یاران ههمدهم؟

کهی زوت بهی عالی مه وپنی وه چه

هر کهس ته وه للود دوق بارهش نیهن

ئه لیمهت سه عاذت سقارهش نیهن

هانه ئه شکه نه چی پهستی نه نگه دا

تامه نزل گهر و نه سای سه نگه دا

په نیچ بیهن وه شهش ' شهش زو کرد نه په نیچ

حه رهر نه مابه بن بیهن گه وهر سه نیچ (۱)

پهری وه فقیری و که ثیفی همری

نه بو وه هیجران بار هیچ کهسی

(۱) واته: هینچ قامکم له گهله ما بوون به شهس قامک، وه له کاتی

نوسین دا زریان کردو وه له وینچ قامکه کهی ترم ' وه قاقه ز که وه کو

پارچه ی ئاوره شم وایه، له نیوانی همدوپه نجهم دا بووه به گه وهر سه نیچ

واته: ووعدزیک خبر.

مهولهوى

خودالى خوشبۆلەم پارچەدا، کارەساتى ھاتن و چۆن بەرەى مرۆ،
 ھەل ئەدا، وە ئەلى ئەى پىالە گىز! ئىمە ھەمۆمان بۆ ئەم جىھانە ھىنراو پىن و
 لەم جىھانەش ئەنررپىن، وە ئەو ەى كە خوار دۆمانە لە گەل خۆمانى
 ئەبەىن و، ئەو ەش كە كر دۆمانە، بە شوینى خۆمانە و، بە جى ەى ئە ھىلپىن؛
 زۆر كارى حال ھەر لە بەرە و، وە كۆرۆژ گارى زابۆردۆى لى دى؛ دانىشتوانى
 ئەم جىھانە كۆنە، وەك زىبەوار، لە زۆىشتن دان؛ كاروان سەراى لەمىزى
 دىناى بى باي، چۆل لە بەزم و ئاھەنگى ياران دىتە پىش چاوم؛ كاروانى زەوانم
 بارى كر دۆ و، دەنگى زەنگى پىشاھەنگ بەرزبۆ و تە و، چە و نكە
 ھۆدەى كاروان سەراى پەيكەر زۆخپو و، بەردى بە سەربەردە و نەما و.

ئەى پىالە گىز تۆ ئوسا باشى «زانست لەمىشتى» واتە لە بەننايى دازۆر
 مەھارتت ھەيە، وە بۆزىك و پىك كىردنى دېوارانى ھەمۆبورج و بىنايى ،
 «شاقۆل» بە زۆر بەرىكى چاكى، تكانە كەم، زەحمەت بكىشە، وە رەسەر
 كار، زەنگى بناغەى كۆشكى پەيكەرم بە «مەى» بۆرە و، تازەى كەرە و؛
 كۆشكىكى ئەوتۆ كە قەت تىك نەچى، وە ھەتا ھەتايە، ھەربەىنىتە و؛
 ئاوى قوزى شەراو، خاكى لە خلتە كەى و، ئۆستاشى پىالە گىزى
 بەزمى مەيخانەى دلدارى ھەمەيشەيى بى، ھەر وەھا كە ئەلى :

ساقى! ئاوەردەو، گرد كىاستەينىن

ووريا بەردەو، كەردە ئاستەينىن

حال ماضى ئاساھانە گوزەردا

موقىم موسافىر زەنگ نەسەفەردا

كاروان سەراي كۆن دە وردن ياي دۆن
 جە بار گەي يازان وە چۆل مە و پەنۆن
 قافلە كۆچ كەردەن بەر زەن دە نكە زە نكە
 و زان حوجرەي خان و جـ و د سە نكە بە سە نكە
 ھۆساي تاي «شاوول» دانش وە مەشتي!
 بە ننا باشي بـ و ر ج د پوان را گشتي
 قەدەم زە نجە كـ ە ر وە لاي كارە وە
 بـ نچ پەنەم وە تە ر ج مەي ھۆردارە وە
 ەمـ ارە تيۆە بـ نناش بـ ە ا قى بۆ
 ئاومەي، خاك دوردې، بە نناش ساقى بۆ.

بە ھار :

وە ھارەن جۆشان ئاوان جەكاوان
 ھاژەي بە فراوان شاخەي شەتاوان
 تەمەن دوکەلەن گەردەن. غوبارەن
 فرميسکەن. چەمەن سەيلەن وە ھارەن
 سەنگەن. كۆسارەن سەركووەن. ھەردەن
 خەمەن. مەينەتەن. زوخاوەن. دەردەن
 ھيجرەن. دورىيەن. غەمەن. فيراقەن
 واويلان. سەيلەن. نالەي عوشا قەن
 دلەن ھونا وەن ديدەن. ليلاوەن
 كەمرەنگي ھونەن گولەن گولەن
 سەوزەن. سۆسەنەن. نە وروژ گولەن
 وەنە وشەن. گولەن. سەير دلانەن

سه رعی یه ن. شه یدان. نه جده ن. مه جنون نه ن
 فراقه ن. جامه ن. پیالنه ن. هون نه ن
 زه نجیره ی زلفا ن عه ترئا میزیا ر
 شه هیدکا لای که ساسی نازار
 شنه فتم له یلی کهره م نه مانا
 عه تر زلفه چهنی ده سما ل کیانا
 زلف په ی به قیه، عه تر په ی مه لهم
 ده سما ل په ی به سته ی زام پرستم
 له یلی کهره م کهره م ده ک. خا تر شا دیو
 یانه ی مه حبوبیش داییم آبادیو.

مه واره وی تاو گوزی

نه وای ناله ی دل وینه سه دای نه ی
 پیاله ی زو خاومه نو شون چون مه ی
 که واره ی جهر گ سینه ی پر جه تاو
 زه حمت بو یه نه ی، یه مه ی، یه که واره
 هه ر. هه ساسه یی جه لام جه م بییه ن
 گهر می کزه ی به زم، هپچش که م بییه ن
 ته صد یعت کییشان صاحب شهر طو شون
 چ احتیاج یی وه ی که باب تون

مەۋلەۋىي تاۋگوزىي:

بەزم ھامفەردان يار مەۋبەت كىش
يەك ئىمشەۋدە فەي، دەروىش ھاي دەروىش!
باۋەرنە كۆرەي ۋە لوۋلەي دەفدا
زۋوي پەندۋ تەۋبىخ ۋە ھەر طرفدا
رووي پەندە ۋە ياران دل نە جەدو جەخت
زۋوي تەۋبىخ ئەۋلاي «مەدومىي» بەدبەخت
ۋاچە ئەي دلەي ئەبلەي بىي خەبەر
ھۋر يە تەر كى خاۋش يىن كەر!
شەۋەن خەلوۋ تەن مال بىي اغيارەن
عالم گەردوۋ تەن دۋس خەبەر دارەن
نەۋامىي ھەمان بۆ، تۆنەۋىنى كەس
خەفەت بۆپەر يىت تا ئاخىر نەفەس
دەنەت تۆزى غەير نىشتەنش ۋەنە
جەجۋى سۆزى دل ئاۋىش دەر چەنە
ۋەرتۋىي نايىت پەردەش ھانەسەر
ئەۋتۈمە ۋىنۆ جەتۈزە رىفتەر
ئىمجار ياد گەر عومرە بەس ۋىيەردەت
باۋەرنە خاتىر ناپا كىيى كەردەت

سەرئەفگە نەزەر چوون شەرمەساران

چەمەى چەم ھۆر كەرچون سەيل واران

بەل، شۆرۆبە وئاو، كەرەم فراوان

بابەت وە بابەت سياهەى تاوان

چەنى عقيدەنى دل ئەو گارانەن

پەى چيش، ھەر كۆصف وەش نگارانەن

مەولەوېيى تاو گوزېيى

دېدەم، نەونەمام، نەوتۆل ساوا!

نامەت پەى خەرجى و ماھانە ، ياوا

ئەمرت دل گېرەن فەرمۆدەت خاسەن

بى شك ماھەنىيى و ماھ - اندت راسەن

بەلام جەدۆرپەت ھۆشم زەم كەردەن

ئاگاھىم نىيەن چەند زۆويەردەن

ھەرئەيدەمە زانۆ ئازپ - ز گيان تەو!

نەزىيەنم وە چەم، ھالاي، مانگك نۆ

شېرىن! زايەتم خاسەى سەر كارم

بە، وادە زلمەن، بەدەى ئازارم

ھەر گاهەدېم ھىلال ئەوئەبرۆى سېوەنگ

يەسېم ئەسرېن، يەئەشرەفى زەنگ.

مهوله ویی

ئەمە یی که لە م پارچە دا دەر ئەکەوئ ، خودا لئ خوشبو —
 "مه عدوم" سکاڵای لە دەس چەرخمە کردووە ، وە کردمە نالە بارە —
 کانی هەل ئە دا ، ئەلئ :

بە راستی وەفای چەرخ هیچ تام و بوئ کی نیە ، جە فای
 زورە و دەردی سەری بی شوێ ، هەمو کارێکی پێچەوانیە ، رێگا و بانی
 سەر کەوتن و رزگاری زۆر تارێک و باریکە ، نالە و هاوارم وەک —
 شمشال ، جیەانی پر کردووە .

ئیمجا بە شووشە ی مە ی ئەلئ : ئە ی شو شە ، پەمۆ لە گوئی خو
 دەر بێنە ! لە تو پێکەنین و لە پیالە مە ی بەخشین ، پیالە گیر بلیت
 ها ! ئیمیش بلین ، بابیت ! ئەم کاتە ، "مەلا" لە بەر مە ی خوواردنی
 زۆر ، هەمو شتیکی لە بیر بچیتمە وە خوواردنمە ، بە حەرام —
 نەزانی ، زاهدیش بی هوش بی و میزەری بکەوێتە ملی ، منیش نەبم
 بە تەنگی نەفامیی خوومە ، خووم بدم بە دەستی بەد ناویی ی — مە
 وە کوشیت بێمە جۆش و خروش ، هەمو بەلا و مەینەتی وەک پیالە ی مە
 بنیم بەسەر مە وە و بی خوومە .

وەفای چەرخ چەپ راس بی تان و پۆن

جە فاش بی پایان دەردسەر بی شوون

بەدیی نیکی یەن ، نیکی بەد نامیی

فامای شیتی یەن شیتی پر فامیی

سارای هدایهت تاریک مهونیوون
 زای نه جات یه کجار باریک مهوینوون
 ناله «نهی» ئاسا عالم گرت نهوهر
 شیئهی مهی پهمهت نه گوش هه وادهر!
 جه تۆ قهقهه هه و جه پیاله مهی
 جه ساقیی ها دهی! جه ئیمه بابهی!
 مه لالا جه که ثرته له وحش بو ساده
 مه نسووح نذرانو حه لالی باده
 زاهد مایه ی هوش هیچ نه مانو پیش
 په شیو بو ته قواش چون میزه ره ی ویش
 من نهوون وه ته نگ نه فامیی یه وه
 ویم بدهون بدهس بده نامیی یه وه
 دیوانان ئاسا بجو شوون هه وه
 (مهینه تان) چون مهی بنوشو نه وه
 شهرارمی مهستی مهی بهر شووم نددل
 وه و چراخه وه ییاوون وه مه نزل .

ۋەلاھوی تاۋگوزى

خۆرشىدە كەي بـورج مەلاھەت سېھر
دوور گرتەن جەخەت ئىستوا كەي مېھر

گەرمەسېر دل كەردەن ۋەلاھىلاخ
گلىمش ھۆردان پەرى ئاخوداخ

تۆف زمە-ھەرىرزلان نالەم
كەردەن ۋەبىريان پاي سەي تالەم
فورات دىدەم تەمام يەخ كەزدەن

كشت ئارەزووم گشت سەردا بەردەن

تاي رشتەي مژەم ۋەقە ترەي ئەسرین
پەزىيەن جەدوژ چوون خۇشەي پەروين

سايەقەي دوورېي ھۆرتە كنان ئەغزام
دەخىلەم ساقىي جەمىن ئاھىر فام!

نەسەر جۆش خەم جامى نارتەز
باگرەو ، بەرۆ گەرمىيىش جەئەخگەر

پىم دەرتا پەردەي يەخ كەردەم بۆ گەرم
موترب ۋە پەردەي زوباب ۋە بى شەرم

واچ-ۆ ، مەھ-زووان ۋە فاشان نىيەن
كى جەمەد گول دەوامش دىيەن ؟

مهوله ویی تاو گوزیی:

گدرمیی دهر دقامهت که ردهن وه گاهی

ههرو نه ههردین وه شنوی ئاهیی

وجودم بهوتهور نامعلوم بییهن

بغیر جه ئیسمی موسه ماش نییهن

ئهر ناله جه هیچ نه که روش جییا

توفیرش نییهن چه نی نه قشی پا

نهم ئه بارو، وه زوو مڊا خاری

نمازو بجمو، وه سالی جاری

مهینهت ئه گیلۆ نه پهرمو بی خه

مه رجه زوی مه حشر بوینۆم وه چه

بوولی سفتهی تهن هاوه دس باوه

فڊات بوون، ساقی! خه می بهی لاوه

نمین کهر بهردهی وجودم جه مهی

بهل، وه جام مهی دیسان یوون خه

مهینهت خه می بهی پهریش بکیانۆ

بی مه نزل نهوا ماتل بمانۆ

یأجووج خه یال گرتهن قه لای هووش

ئه سکه ندر، شه و قش که ردهن فهرانموش

چنگیز مهینهت موسهلتهت بییهن

بوو عهلی فکرم، ویش جه یادشیهن

خه لاودان وه تهبع ئاوی و بادیم دا

خاک که ردهن وه سه ره وزه ی شادیم دا

حه واسم قووه ی جارانش نییهن

زایه قه وشامه م بی تاثیر بییهن

حه ره که ی زاتییم بی اختیاره ن

زوخ نه ته داره ک ماوای مزاره ن

کوچ نامه دهن ئاخر سه فهران

توشه زه روورهن، زاپز خه تهرهن

خه سه له تیم نییهن دل پیش وهش که روون

چه نی ویم سه وقات، وه مه حشه ره به روون

مه ره که یم وه مه یل ره حمی که رولیم

نه نویسو، وه پام خه سه له ته که ی ویم

وه رنه، نه جو مله ی گونا کارانم

زووسیای مه ج لس جه رگی یارانم.

مهولهوبى تاوگوزبى:

لوای بینایی دیدمى درویشان
ئاسان كەردجەلام موصیبت كییشان
خەم، خەفەت، مەینەت، ھەناسان سەرد
ھەركام بۆبەيۇصفاییش ئاوەرد .
ئەر، كەت ئۆمومە حشەردینی جەمالت
وەرنەمەدۆ دل دامە خەيالت .
سەرفەربى لە شكەرسەرنەسادیارەن
شۆلەي تا سكالۆتۆنە پێوارەن .
تافەلك مەودای نەي تۆشەردەو
داوودبى زەواج تازە كەردەو .
تاشیربەیداخ تۆما ماو بەر
نە گوشەي بەیداخ نەي فەوج لەشكەر
دایران، شیران ئامان مەوانان
شیران وینەي شیربەیداخ مەنمانان
ئیسە عام كەردەن مەرگت دلیری
شیربەیداخان مەنمانان شیریی
نەووەھار گولان سەرجەخاك بەر كەرد
جەبەدبەختیی من تۆووتۆي خاك بەرد

واڭەي خاۋ نىيەن ۋەخت شكارەن
 دەشتە كەي پاي ھەردە شا كۈل ديارەن
 بە ھالال نال كۈمەيت، خوش دەۋ
 بانك شادىيى ۋەزەق مەردان بىكەرتۇ
 ھەلقەي جەيرانان تەژنە كەي بى شۆن
 انتظار ئاۋ صاف تېغ تۆن
 تاريك بى شەۋگار، شەۋزىندە داران
 كنىادەستەي زلف شيرىن نىكاران
 شىۋيالانەي دل دەروون پىرخاران
 گىرىياتەمامىي بەدرزوخساران
 كۆرپە ئەگىرىجان نازاران چىن
 فىرۋزە خالان زۋوي سەفجەي جەمىن
 ئەۋپاچىيان ۋە پاچ مەۋدای دوۋدەم تېخ
 ئىد ۋە تېخ صاف بەرئامان جەيىخ
 سىامال ماتەم، سەكۋوان دل تەنك
 ەمەلەپە شىۋەمەدرەسە بى دەنگ

گيڇ دوو دٽاڻ هه واش پڌر ڪه رڌن
 ٿانه يا تاڻ ڪهي ڪه رڌن بي ڪه رڌن
 ڪا گيڇ و سه رسام نه ڪر دٽاوه ڏا
 ڪا ڪه فتنه نه توڙي ڪه فتنو ڪاوه ڏا
 ڪه نه شڪهي ڪه رمي هه وائي ڪوڙي مهيل
 چاي تيني ش ڪم ڪم ڪه نم بيهن ڪه ميل
 ويٽ ٿاسا، وه نه رم ويٽ نه رووي نه مڌه ر
 وه شنوئي فينڪ دلش بيدار ڪه ر!
 به لاه شنيائي تاي سه رسورمه ي بي ڪه رڌ
 ٿا زار نه ڏو هيچ ساي ڪه رڌن زهر د
 مه پهر سو، سه يلاو ٿه سرينان تاو تاو-
 بڙيز وه رووڌا، ٿيڏش ده رجواو:
 سفته ڪهي سه رسام، تنهن نا ته وانا
 ديم ڪه ستهن، ڪه فتنه، هه ر ٿيڏمه وانا:
 يه سه ختيبي زامهت، يه ده رد موشڪل
 يه دوو ري ٿا زين، يه بي شهر تي دل
 ٿه جهل! نيم ر مهق باقي يهن ساده ي!
 جهو دما بوختان مهوينا نيت پهي-

وہ سہر گہر دت بام ہای شہ مال! دہ خپل

چہنہ زیات درم ازہم وہ ز: ایل

خہ یلینوہن قیبلہم نہ چہم پیوارہن

دل جہہ زیندہ گی تہمام پیزارہن

چون نادہ نش چہم بالای نہ مامش

نہ شہفتہ نش گوش شہرین کہ لامش

چہم ئارہ زومہ نڈ سورمہی پالاشہن

دل حہسردت مہ نڈی خال ئالاشہن

بی ئہ وئارا گیل سہردی — ارانم

بی ئہ و سہر گہزدان شار «تاران» م

بی ئہ و خورا ک — م تالودہ ردہن

بی ئہ و ہمہ مزازم ہہ نہ اسہی سہردہن

تاقت نہ مہ نڈہن جیم بڑیان تہوان

ک زہی دہر و نم وہ گہزدون یاوان

فہ لہک وہ بہ ختم مہ گرہ دؤ، وہزار

ئہ سرپن مہ ریترو چون ہہر وہ ہار

ئای چہ نڈ سہر سہ ختم چہ ہہ دؤ بہزدہن؟!

چہ نی گیان مہ نڈہن دپدہش گوم کہردہن؟!

بؤ بویہر بہ وسہیر ہہردہ جہارانت!

نہ گوزہر گای بہرز سہردیارانت!

مەۋاھىبى ئاۋگوزىي:

ۋەش ئاماي ۋە خەير، ھەي بەرگوزىدە

بۆنسەجاي مەردم، جا كەرنە دىدە

خەيلەن بىنايىم نە دىدەم رەمان

بەل، صلحشان بۆ، بىنايى وچەمان

چەم نەدۆتۆز ھەرىم چوون جاران

ئەرزان كەرۋىاد، دەۋاپەي ياران

دايىم ھەۋاي يارپز بەينەتت بۆ

نەۋىنى كەسى جاي مەينەنت بۆ

بلىسەت بەرزان بگىرۋ پە رىم

ھەربواچى ئاخ! پەي داخ داروۋىم

من وىل، وىل گىلوون ھەرد، ۋە ھەردە ۋە

ھەردە رەد بۆبۆم ۋە دەس دەردە ۋە

تازىزو، ۋە خاك چوون دل پزداخان

چەن داخ شىن ۋە خاك، مىچ ۋە سەرداخان .

هه‌ی هو، های، چه نڌین نامان خه بهرئ!

تای تامل بزیان نه‌سیم! سافهرئ -

تاوه سهر به زان هه‌رد له‌یلاخان

وه خدّمهت سهر ئیل بِلنڌ ده‌ماخان

نام‌ئه‌ی زام سه‌خت جه تالی وازا -

وه نه‌رم ته‌روه له‌فظ شیرین وبارا -

واچدیم مه‌ویهرد ساتئ وه سالی

مه‌وازا هه‌رده‌م حالئ وه حالئ

گا، مه‌ویهرد نه‌سهر، هوَن چا، مه‌ی چه‌م

ته‌ کرار مه‌ که‌رد فهرده‌ دیوانه‌ که‌ی «شه‌م»؛

«سه‌یی سهر به‌ر زان ئیلاخان که‌ردی

های «شه‌م»! چه‌یفت که‌رد من چه‌یاد به‌ردی .

مه‌واهویی تاو گوزبی

وه خته‌ن پیاله‌ی دل‌ئه‌ی پَر جه‌ده‌رد

پَر که‌ی جه‌باذه‌ی هه‌وای که‌رده‌ن زهرده‌

چه‌نی گرمه‌ی نه‌ظم به‌زم پَر شادی

بویاری وه‌ر غم‌ئه‌ی دنیای باذی

داییم سه‌دای ناز سه‌دای گوشت بو

سه‌د چون «مه‌عدومی» فهراموشت بو

مهواره یی تاو گوزی

تهژنه ی گیان وه لهب سهودای سه بوری
کهفته بیم نه گنج تار پکه ی دوری
دپم نه شه ی فینک سهراوی سردا
شنوی زینده گیم ئامابه وردا
چیش، «خفر» نامه ی توش ئاوه رده وه
دهك، زهستگار بو، ئه حيام که رده وه
یاواپییم، پهریم زایل ی زار پت
زگاری زامت بی دهوای کار پت
بهلام ئاخر توپیچ زه نجیت به رده بی
چهند جار ژارماردور پت وهرده بی
پدی چیش ووستانیت ئه ی مه هله که ی سهخت
فتوای لوات دا، لوام وه بی وهخت
زوانم چه نی ئیزنش ته لهب که رده
لال که ی نمه بوچه نی ئاش ئاوه رده؟

چهرخ چهپ وړاس نه ژووی ته خته ی دهر د
 موړه ی به دشا نا چه واشه ی چهپ گهر د .
 کهر دهن نه شه شه ده رواشه که ی ژوحم
 وه دوو شهش به ستهن را گه ی فتوحم
 نه قد هوښ به ر دهن وه بازی ی فریب
 نه وه هر خوښ مه نیشت من به کیم نه سب
 نیسه یچ هره موهره م ، دوو سی خاله ن
 بازی ی ، چه نی چهرخ عه قلله ن مه حاله ن
 مهر لو جاجه که ی حه قیقه ت ماوا
 پاوه سه رپایه ی جبه به روت ساوا
 ئاشنا وه که ی ن سه ر به سته ی ما به ی ن
 وه را ییته ی مه یل ژوښن که روژه ی ن
 تاخاس بشوړو هه سته ی ویم جبه ویم
 نه وسا بزانی وه تا قی من کیم
 نه که جبه تا وزولم ده ور پر جبه فا
 نه فس نه م ماره ی به د بهروم جهر را
 سامان سام کهر دهن دهر دبی دوا
 موغه نن ی ! داډی ، وه ناله ی نهوا
 بوانه ! نه ی فهر دوه حه نه جهره ی بهرز

تامینای فەلەك با وەرۆئە ولەرز

هەرچە نەزاییتم هەرمن زەنگ زەردم

هەرمن گەرفتارئیش سەد دەردم

بەل، ساقیی بەیۆنا گاجە لاو

وە جام مەعجوون خەمان فەرساوە

دەمی بلیسە ی دەردان کە روپەس

بشوونە مەیدان نەمە حشەر سەرمەس .

سەفاوسەیرانگە ی ملەوسەرهەردان

مەنالوپە ی بەزم جەر گە ی هام فەردان

نەك چون فەزای كەیف بەرەكسیاوان

سەمكۆی سەرز خەندپای وە فراوان

من خۆدوورجەتۆ چون مەردەمەردە

هەر هام نەخە یال سال و یسەردە

ئەساسە ی نەچیرماوە ردە پەرنیت

وێت تەیارمە کەرد چون کێ؟ مەرد چون وێت

وه خيلا فوهن ياران سهرمهس
 ته قاضاي زاتي ي طه بعم هه رجي هــــــــــــــــس
 جه ذبه ي ئاهينم ده ماخ دان پهرداخ
 ميقاتيز تو ي جام كهردهن وه ياتـاخ
 كاره بانه ده ور كام مدهرو ده ور
 نه ده وره ي مووره ي كاره با كاتـــــــــــــــــه ور
 ئه ر گيروو وه كام كافوورم كه م كه م
 ئاو قه فال و يش مه پيــــــــــــــــكـــــــــــــــــو ده رده م
 انفيه كه ي گهر د پاي ده ردم هـــــــــــــــــوا
 مه كه رو ده ماخ ئه فلاتـــــــــــــــــوون ده وا
 گهرميم تاف ساف وه سهرئه نده ردا
 به ستهن وه رووي تاش بيمه كه مـــــــــــــــــه ردا
 ئازيز يه قين عه كس وه ش نامه كه ي تو ن
 سايه كه ي صيفه ت كه لامه كه ي تـــــــــــــــــو ن
 نازوون وه ي مه ظه ر، هاي هاي يه چيشه ن
 نه شئ ه ي ئه و صيفه ت ذاتي تو پيشه ن
 جه ناماي جواو، جه بئوه فايـــــــــــــــــم
 هه رچيت فه رماوان پراسه ن، بينايـــــــــــــــــم
 ئه ر وه فام مه بي په ي تو مه مـــــــــــــــــه ردم
 خه ير مه يريابي يه نجه ي پاي فه ردم
 ئازيزم نامه پيچ مدو چون مـــــــــــــــــار
 خامه ي چه ميه كي، ئه سرينان هـــــــــــــــــزار
 ايش دان نه سه ركه ف كوويه ي سياسي

مهولهویی

ئازپزم وه گهرم من طه لهب کهردهن

من دهر د دۆري تهوانام بهردهن

دل چۆن وهش نه بو، گیان چۆن نه تاوو؟

«لهبل» ئینتظار بو، «مهجنۆن» نه یاوؤ!

بی ئهمري فهرمان ئازپز تاوه کهی؟

ها، دهرویش، نهی چي، مهیچی دهف، نهی، مهی!

بهل، بال بهیداخ تاقت ئهوپابو

بوئی ته ئشیر بهزم بهدّره قهی زا بو

دهف ئاسا، بهوسۆز ناله وصه داوه

زۆئهو یاران بوپشت ئهودماوه

دهس گیرۆه ی سه رصه دای نهی پهی پهی

تاوه ئینتهای ئهوسه رصه دای نهی

چون پیاله ی ساف، دهرون جهمه ی کهیل

پیمانۆ خاس خاس عه کس چیه ره ی «لهیل»

مهلهوى

بازرهى پرتاف كؤچون تل مهوهرد
مههره در دې مههره زنده و مههره زنده گارد
دماي ئيڭ دل كهرد جه نه چير حاشا
مههرسات مه كهرديم نهوعى تهماشا
له رزه ي سه دتهرزه ي سۆزه ي دياران
خه نده ي شكوفه ي نه امان داران
شنياي هه لالان جه گوشه ي نوورا دا
په خش بې نه پاي سهنگ و چنووردا
شادي بې، و شيبى وعه يش چه م و خه م چه بې
چيوى جه لمان كه م بې هه ر خه م بې
ئيسه وه نه لماس دووري ي دل كاوام
مه لال به دهال «نه رده لان» موام

۱	زوان له روانگای قورآنمه
۴	باری زوان له قورآنا
۱۷	پرسهونده قورسهکانی زمان
۲۰	تاوان و آفتهی زمان
۲۸	مهولانا خالید: (شاره زوری)
۲۹	وینهی مهولانا خالید
۳۳	قهسیده‌ی پارسی
۳۶	مهولانا خالید له . . .
۴۰	ئمو کتیبانه‌ی له بابته مهولانا خالید مه
	نوسراون
۴۱	آرامگای مهولانا خالید
۴۶	(تیکوشانه‌کان مهولانا خالید)
۴۶	ئمو کتیبانه‌ی وا مهولانا خالید نویوتی
۴۸	خولمفای مولانا خالید
۵۲	نوکتـــه :
۵۴	هونراوه‌ی کوردی مهولانا خالید
۷۲	شاره زوری مهولانا خالید .
۷۵	مه لا ئه بوبه‌کری موسه‌نیف

- نه سبنا مهی مهلا ئه بوبه کری موسه نیف ۸۱
- شیخی ئیشراق ۸۵
- شاره زوری خیوی نه زهه تول ئه رواج ۸۶
- یهک بونی فله سفهی ئیشراق و عیرفان له واتای ۸۹
- يَزَكِيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ۸۹
- ئه مهش نمونهی شیعی پاریسی سورمه وردی : ۹۰
- ئهمه شرچهن چارینهی توله شیخی ئیشراق ۹۱
- مهلا ی جز یروی و شیخی ئیشراق ۹۲
- سهر چاوهی حیکمهتی ئیشراق ۹۴
- میژوی فله سفه ۹۶
- نوکتـه ۱۰۰
- مهعاد و گهیشتن بهخوا ۱۰۱
- چریکهی ته سیلی ۱۰۲
- یمهن له زمانی عه ره بدا ۱۰۵
- نوکتـه : ۱۰۶
- حیکمهتی ئیشراق ۱۰۸
- گرینگترین رافهی حیکمهتی ئیشراق ۱۰۹
- شمه دین شاره زوری و شهرحی حیکمهتی ئیشراق ۱۰۹
- نوکتـه ۱۱۰

۱۱۰	کهماله دین و کولکه زیرینه
۱۱۰	شاره زوری ئیبنو کهمه نه
۱۱۴	واتای ئیشراق
۱۱۵	فوسراو مکانی سورمه وردی
۱۱۷	چینی زانایان
۱۱۸	زاراوهی ئیشراق
۱۱۹	رمخته له فله سفهی موششاه
۱۲۴	نورالانوار
۱۲۲	به ریگای خوا دا
۱۲۸	شیعری کوردی سورمه وردی
۱۲۹	ئه مه ش نمونهی شیعری عه ره بی ئه م زاته
۱۳۱	سوره وه ردی آلویه
۱۳۲	سعدی له بابته ئه زاتمه فهرمویه تی ۰۰۰
۱۳۴	سوره وه ردی ئه بو نه جیب
۱۳۵	بروای (میستیک) — عیرفان
۱۳۶	عیرفان

- نوكتە ۱۴۰
- ۱۴۱ جەرام بونى مەنتىق و ئومۇ ئايەتەنە
- ۱۴۲ زنجىرەى قەدەرى
- ۱۴۴ تەرەقەت لە كورد موارىدا
- ۱۴۵ ھەزەرەتى غەمۇت
- ۱۴۷ خەلىفە يا پىر
- ۱۴۸ صوفى و دەرویشى - تەكىە و خانقا
- ۱۵۰ زىكرى دەرویشان
- ۱۵۱ صوفى و پەيغەمبەرەنى رەچەى تەرەقەتى نەخشى
- ۱۵۲ تەرەقەت - زنجىرەى خەتم
- ۱۵۵ ھەزەرەتى سەيىدەتاھا
- ۱۵۶ ھەزەرەتى شەيخ عبدالقادر
- ۱۶۱ شەيخ غوبەيدىلەى نەھرى
- ۱۶۳ ھەزەرەتى شەيخ ...
- ۱۶۴ شەيخەرى پارسى
- ۱۶۸ شەيخەرى پارسى :
- ۱۶۸ ئەشعارى عىرفانى ...

۱۷۴ وینهی هزارهتی شیخ عبدالقادر ساید
طه نه هری

۱۷۵ وفایی

۱۸۲ له په سندی هزارهتی رسولی ئه کرم ص

۱۸۴ ئه شعاری عیرفانی له شینی شیخی غموئی ثانیدا

۱۸۶ ئه ممش غه زملی تر

۱۸۷ . . . غه زملی تر

۱۸۹ سنیید حوسهین حوزنی موکریان

۱۹۶ دوکتور کامران به درخان

۲۰۰ مه لای جزیری

۲۰۵ شیعو هه لیه ست . . .

۲۰۷ په رتهوی حکاری

۲۱۱ ژیناوه ری - عه لآ مه عه لی قزلجی

۲۱۳ عه لآ مه عه لی قزلجی :

۲۱۵ ماموستا کانی عه لآ مه عه لی قزلجی

۲۱۵ ۱ - مه لا محه مه د بانی

۲۱۵ و ۲۱۶ ۲ - عه لآ مه موفتی زه هاوی

مه به ست

په ره

- ۲۱۹ ۳- مهلامه مهلا محه مهد يايي
- ۲۲۱ فه قی کانی مهلامه عهلی قزلجی
- ۲۲۱ ۱- پیره باب
- ۲۲۲ ۲- مهلا جامی
- ۲۲۵ ۳- مهلا عبد الله داغستانی
- ۲۲۶ ۴- مهلا عبد الرحمن پینجوینی
- ۲۳۱ نه سبنا مهی پینجوینی
- ۲۳۲ ۵- زانای ناودار مهلا سه عید
- ۲۳۶ فه قی کانی پیره باب
- " "
- ۲۳۶ ۱- میسرزا عهلی قازی
- ۲۳۸ ۲- زانای ناودار وه لزی
- ۲۳۸ ۳- مهلا عبد الرحمن نه وهی مهلامه يايي
- ۲۳۸ ۴- مهلا محه مهد حوسین تورجانی
- ۲۴۳ نورنیسا خانم
- ۲۴۶ دارالعلمی تورجان
- ۲۴۹ ئوستاد تورجانی زاده
- ۲۴۹ ئوستاد شه حمهدی تورجانی زاده

پـــه رـــه	هـــر ه
مأموستا دلا محمد نورجانی زاده	۲۵۶
وینهی نورجانی زاده	۲۶۱
ئوستاد بدیع الزمان	۲۶۳
وینهی زانای کموره بدیع الزمان سعید نورسی	۲۷۰
عەلامە نورسی	۰۰۰
وینهی نورسی	۲۷۵
بیسارانی	۲۷۰
بیسارانی	۲۷۹
غەزملی	۲۸۱
چەن نمونه شیعی	۲۸۲
حاجی قادری کویتی	
هونراو	۲۹۱
محموی	۲۹۲
زیئوه ر	۲۹۵
شوین وەرگرتنی زیوهر	۲۹۷
چەن شیعی کومه لایهتی	۲۹۸

په ره

۳۰۰

۳۰۷

۳۰۸

۳۱۰

۳۱۲

۳۱۶

۳۱۷

۳۱۷

۳۲۰

۳۲۸

۳۵۴

۳۵۸

۳۶۲

۳۶۶

۳۶۸

۳۷۰

۳۷۲

مه به ست

فه قی ته یزان

شیخ عه لی ته رماخی: (تهر موکی)

مه لا یونس

آمی دی یا ئه محمد موخلیس

مه جدی

مه ستوره

روت

له مرد نی خه سرهوخانی والی (ناکام)

نالی

ستا یشی حه زره تی محمد ص

عه لامه بیتوشی

ته جزیه و ته حلیلی دو شیعر:

سه بیید عه لی ئه سفه ری کوردستانی

تاهیر به گی جاف

چه من یه کباره خاموشه

پیره میردی نه مر

وینه ی پیره میرد

۴۱۹	گیوی موکریانى
۴۲۱	وینهی گیوی موکریانى
۴۲۲	شاره زوری کوری حاجیب
۴۲۶	باوی کومه لایه تی
۴۵۲	صهیدی همورامی
۴۵۳	وینهی . . .
۴۵۵	وتو ویزی صهیدی له گه ل هاره
۴۵۸	حیسامه دین چه له بی
۴۵۹	شیخ مه بوبه کری زین هارانی
۴۶۰	سه ید شیخ تاجه دین شنویی
۴۶۱	عه لی کوری شیخ حامیدی شنویی
۴۶۱	سهی یاقو
۴۶۵	ئهمینئ ئه ودال
۴۷۶	ئیبنو جهنی — ئیبنو کوح
۴۶۷	عه لامه کماله دین
۴۶۸	زانایانی آمیدی ، شیخ شه هابه دین

- ۴۷۰ آمیدی ټوبول فزل
- ۴۷۱ آمیدی سمیفه دین ټبو حمسه
- ۴۷۲ زانایانی شاره زوری
- ۴۷۲ قاضی کهماله دین - قازی الخافقین و
- ۴۷۲ ابن الصلاح
- ۴۷۳ زانایانی دینموری ټبو حنیفه و
- ۴۷۵ ټبو جه عفر
- ۴۷۶ دینموری ټبینو خازن و کوری قوتمیه
- ۴۸۰ دینموری قازی یوسف
- ۴۸۲ خازنی ، ټیمام عبدالرحمن خازنی
- ۴۸۵ کوری خازنی دینموری
- ۴۸۹ مهولموی تاوگوزی
- ۴۹۲ بو مهولموی له کاکهی فهلاحوه
- ۴۹۸ مهولموی و پارچه شیعریک
- ۵۲۰ شیخ عهلی حهریری
- ۵۲۶ مهلا خلیل سیرتی
- ۵۳۲ شیخ یوسف توپچی ټوغلو

ردیف	عنوان
۳۷۰	نادر
۳۷۱	بو کوچی ۰۰۰ پیره سیرد
۳۷۹	پیره سیرد و یادی منعمود پاتشا
۳۸۱	بو شیخ محمدی خال
۳۸۵	بو جمیل صدقی زه‌هاوی
۳۸۸	های له بمیان
۳۹۰	ورده زیو
۳۹۲	دلدار
۳۹۴	قه‌ناتی کوردو ۰۰
۳۹۵	نادو
۳۹۶	آرام چاچان
۳۹۷	میروی شه‌سهدو خلیل مرادوف
۳۹۸	باغچو - خلیل حاجون و میکائیل ره‌شید
۳۹۹	عمره ب شامیلوف
۴۰۵	خانسی
۴۰۶	شوین وهرگرتنی خانی
۴۰۳	نوخته : گلکوی مه‌م و زین

۵۲۵	شیخ سیتہ ک
۵۳۶	آه دہ ب
۵۴۰	کوردی
۵۴۴	رهشید یاسمی
۵۴۷	وینہی رهشید یاسمی
۵۴۸	وینہ تاق وستان
۵۵۰	شبی دەر جهنگل
۵۵۳	نہو بههار
۵۵۴	سمہند عہلی سیاباندوف
۵۵۶	یوسف باکو
۵۶۶	مہلا مہمودی بایہزیدی
۵۷۱	سالم سنہی
۵۷۶	ماموستا مہلا عصام الدین شفیعی
۵۷۷	وینہ ماموستا شفیعی
۵۷۸	ماموستا مہلا صالح ثیوبی
۵۸۰	سلطان العرفا
	وینہ ی ماموستا مہلا صالح

مه به ست

ماموستا مهلا سحید

پهند نامه

حاجی خلیفه مهلا محمد

نیگاری

نسه بنامه

وینهی به ها

شعری سلطانی چاره م

چریکهی پیر یونس

نوگته

وینهی مهلا ئیبراهیم

مونا جات نامه ی مهلا ئیبراهیم

شیخ رهزا

بو صهلا حه دین

ماموستا گوران

به سهر هاتی ماموستا گوران

په ره

۵۸۱

۵۸۴

۵۸۶

۵۸۸

۵۹۰

۵۹۳

۵۹۵

۵۹۸

۶۰۰

۶۰۱

۶۰۵

۶۰۷

۶۰۹

۶۱۳

۶۱۶

۶۱۸	شیوه‌ی شیعی گوران
۶۲۶	شینى گوران
۶۲۹	شیوه ن بو گولاله
۶۳۲	بو گوران
۶۳۳	جوانى بی نیو
۶۳۵	گولی خزین آوی
۶۳۷	گوران
۶۳۸	گهشتی له همورامانا
۶۳۹	ماموستا گوران
۶۴۱	گوران
۶۴۴	حه مدی
۶۴۹	شیعی فلهسفى
۶۵۰	آفه رین بو حاجی قادر
۶۵۱	چار کتیب
۶۵۲	ئه حمه د ئه مین
۶۵۳	که ره ت کردنی واژه
۶۵۵	ویژاوه ری

مه به ست

چریکه‌ی خان‌ی

نرخاندن

مه لا یمحیای مزوری

مه لا شیخ عه بدولرحمانی روژبه یانی

شیخ سه عیدی پیران

وینه‌ی شیخ مه حمودی نه مر

نه مر شیخ ئهمه‌دی بارزانی و . . .

شیخ سه‌لامی بارزان

خه‌لیل خه‌یالی

به ده رخان

شیخ مه حمودی نه‌مر

عه‌زیزخانی سه‌ردار

قه‌لای سه‌ردار، بوکان

بابه تاهیری عوریان

سَلْطَان العرفا

داره مرواری یا مه‌له‌که‌المسامین

ابن خه‌له‌کان فه‌یله‌سزفی میژو

په ره

مه به ست

۷۲۲

شه هده

۷۲۴

كورد عه لی

۷۲۵

ئه بو فیدا ئه یو بی

۷۲۶

مه لا لا سور

۷۲۹

شیخی شهرقاوی

۷۳۱

مه لا خه دری رودباری

۷۳۳

مه لا پهریشان

۷۸۰

شیخ نوره دین بریفکانی

۷۸۵

نوخته - ژیناوه ری

۷۸۵

واژه ی کرمانج

۷۸۸

حه ریق

۷۹۵

صاقلی

۷۹۸

واژه نامه (فهره نگله)

۸۴۴

فیه رستی کتیه که

فهرست و مذهب سني .

کښتۍ په ویکو مډلاندی

۵ نه لف وی

۷ بڅاری نازادی

و منډوی سوسرا وی:

۱۳ نه وروز

۱۵ ناگر - پدراویز

چا سی نه وروزی ۵۷ و ۸ هېدا وی

شوینه واری باوله کورده وایدا:

۲۰ کوله چوا شهمه

۲۱ باخی مکایل

۲۶ شیخ مارف

۲۸ هه تدری و . . .

۳۰ نوکته: و، هیلکه . . .

۳۲ باوی کوډمه لایه تی - کوډسه

۳۵ بیلندانه

۳۷ میرمیرین

۴۰ سیانزه به دهر

۴۲ سه رماو . . .

۴۴ که و ابوار - کهو، و، راوه کهو

۵۰ بوخشان

۵۱ به فروئالد کوک

۵۲ هه نگوین برینه وه و سورانه ی بانه مه ران

۵۳ باوی کوډمه لایه تی - هه قییه تی

۵۹ نوکته:

۷۲ ژبیان نامه

۷۶ کوردی هونه ره

۷۷	ليکولینه وه يه ک
۸۴	شيوهو . . .
۸۷	شيخي سه نعان
۹۱	بهيتي شيرو، که ل - کاکله ي بهيتهکه
۹۲	خه زال و، هوزه که ي - پهراويز
۹۸	ثافره ت
۹۹	بهيتو . . .
۱۰۴	شهويارو، شهوبو
۱۱۲	دهرمانه . . .
۱۱۴	پهراويز
۱۱۵	شوينه واري باوله کورده وريدا ثاشي ثاوي
۱۲۳	پهراويز
۱۲۴	هوزه
۱۲۶	ئه حمه د پاتشا
۱۳۰	پهراويز
۱۳۲	ليړه ولهوي - پهراويز
۱۳۵	له سالي کاني . .
۱۳۶	مه لامار في کوکه
۱۳۹	نيزامي کو مه لايه تي - و، سياسي کورده ماده کان
۱۴۲	بنواره:
۱۴۶	ناوي ميرو، پاتشاماده کان
۱۴۷	گهلي کورد:
۱۵۰	ته بهري . . .
۱۵۱	هوزي شوانکاره:

۱۴۶	ماسی گدل و ، ئاو به بانگدل :
۱۷۰	سرنج راکیشه — بنواره :
	سهلاحه ددین
۱۷۳	دروشمی نیستیمانی :
۱۷۷	مدرو ، مگهل . . .
۱۸۷	مام رینوی . . .
۱۸۸	مهرو ، گورگ
۱۹۱	سی ئهحمه دناو :
۱۹۶	چیرۆکی دایه پیره و . . .
۲۰۱	خهلیفهو ، بالولی دانا
۲۰۷	چیرۆکی دوبانگ ویز :
۲۱۰	عهلۆبیکهس
۲۱۶	ئهحمه دخان و ، عهلی وهلی
۲۲۱	باوی کوومه لایهتی :
۲۲۳	ئهحمه دو ، گولزار
۲۳۰	سماییل چاوهش
۲۳۴	کاروانهوان و ، ئهحمه دشوان
۲۳۹	چیرۆکی حموت برایان
۲۴۳	حیکایهتی ژن و ، پییاو

۵	کاکله‌ی مای نای ثایه ته که
۷	اولی الامر
۸	شوری
۱۰	کارو، کرده وه :
۱۲	عهد آله تی کو مه لایه تی
۱۴	کاتی دوش
۲۳	عهد آله تی نیسی
۲۴	هوژی . . . .
۲۵	ئیعتیدالی له ش
۲۶	پیغه مبه را نو دا دگه ری
۲۸	عهد آله ت و ، مافی ژن
۳۱	خه لیفه و ، خونکار
۳۳	آیه تی . ۴۰ را فه که ی
۳۷	دینودا دگه ری
۳۹	پیغه مبه رودا دگه ری
۴۱	ئه مانه ت
۴۴	سته م کردنی هه رکه سیک . .
۴۸	عهد آله تی . . . له روا نگا یر و ژا وایه کانه وه
۵۵	بیرو را ی موفه سیرا سه باره ت به :
۵۸	(لاتبدیل الخلق اله)
۶۰	له پیغه مبه ری . . .
۶۲	بانگ کردن بویه کیه تی
۶۶	دین
۶۹	عالمی بونی دینی ئیسلام
۷۲	و ا تا ی آیه تی ۵۲

مه به ست

لا په ره

۱۶۷	به يينه "
۱۷۱	زه لزه له "
۱۷۳	عاديات "
۱۷۷	القارعه "
۱۷۹	تکاثر "
۱۸۲	عصر "
۲۲۲	همزه "
۲۲۵	فيل "
۲۲۷	قربش "
۲۲۹	ما عون "
۲۳۳	که و شهر "
۲۳۵	کافرون "
۲۳۹	نصر "
۲۴۱	اخلاص "
۲۴۳	فلق "
۲۴۸	ناس "

ئهم کتیبه پيشکېشه به هاوکی دلسوز و خودان فرهه رنگو

کورد په روه رم (مه لائيراهيم). چونکا :

بۆ باخچه ی کزی کوردی   بلبل بو چریکه ی وردی
دلی باش دهرونی پاک بو   بیری پرو ن، کرده وهی چاک بو

محهمد صالح ئیراهيمی محمدي

۱۳۵۹ هه تاوی و مارس ۱۹۸۱ ی زو ۲۵۹۳ کوردی .

- ۷۴ آزا دی و قورآن
 ۷۹ شیرین زوانی...
 ۸۲ زمان :
 ۸۴ خاوبن بون
 ۸۵ قسه ی ئیما م غه زالی...
 ۸۸ که لک وه رگرتن لهده رفه تگه لی چاک
 ۸۹ خویندن :
 ۹۲ دین و صهبر
 ۹۵ تا غو تیه تی ۲۵۷
 ۹۶ حق
 ۹۷ دین و، ته دهب
 ۱۰۶ چاکه و ننا بی
 ۱۰۷ شه ویک
 ۱۱۰ دین بریه تی به : دینورینوینی
 ۱۱۲ دینی پاک و بیخه وشی ئیسلام
 ۱۱۲ دینی ئیسلام نا و نجییه
 ۱۱۳ ئیختیار "په راویز"
 ۱۱۷ خوړ آیه تی ۱۲ نه محل
 ۱۲۰ رموزی خیلقه ت
 ۱۱۲ ماف و حه قی ثافره ت
 ۱۲۶ نزولی قورئان لهره مه زانا "ره مه زانو، پوژو"
 بیرو پای ته فسیرنوسان له بابته ثایه ی
 ۱۳۳ "یطیقونه" دا
 ۱۴۲ هیدا یه ت
 ۱۶۴ (ته فسیری به شی له جوزوی عه ممد سورهی ته در،

۴	فیهرستی پهراوهی کوزانی	ئه ومکه :
۷	فهرهنگی زمانی کوردی که	ئه لف و بڼی -
۱۰	سالی ۱۳۵۹هـ و ۱۹۸۱	هۆزی شکاک -
۱۵	زاویننی له تاران لـه	بنه مالله ی شکاک -
۱۶	چاپ دراوه .	سرنج پاکیشه -
۲۱		ناژال داری -
۲۶		ژن و پیاوی شکاک -
۳۴		خوراکی هۆزی شکاک
۳۸		خه ته نه سوران
۴۰		چاک و پیری باوه - - -
۴۲		یهکتر ناسینهوه
۵۱		روداوی دل ته زین
۵۳		کوردانی باچوانلوی قوچان
۷۳		ژن هیئان
۹۳		هه و ناسی
۹۶		له یل و مه جروم
۹۷		جهژن ره مه زان و قوربان
۱۰۲		پانزهی شهعبان
۱۰۴		نومایه ک .

فیه‌رستی مہبہستی کتیبی پھند یا ئمثال القران چاپی
تاران مانگی گولانی سالی ۱۳۶۲ هـ و ۱۹۸۳ زوینی

لاپہ‌ره

مہبہ‌ست

۳	بہ رکول
۵	فہ لسه فہ ی میژو چی یه ؟
۹	فہ لسه فہ ی چاوء د یری گشتی
۱۰	بو چ مروف یه ک بونموہری کومه لایه تی یه ؟
	ژیانی کومه لایه تی گه لاله یه که له —
۲۱	پہ —
۲۳	وتلك الامثال
۲۴	فیثاغورس
۲۵	حکمه
۳۲	ئمفلاتون
۳۴	عمبدہ
۳۷	مثلہلم
۴۲	حد یس
۵۱	ویژاوه‌ری
۵۴	پہرہ‌گرتنی زانست
۶۱	افلم یسیروا

۶۱	هل يستوى
۶۵	الله نور السموات
۷۲	قسمونه زهرى كورى سينا وخواجه نصير
۸۱	بمختومهري
۹۵	بمختومهري وآره زو
۹۷	به سه گاهى بمختومهري
۹۸	حوكه ما
۱۰۱	هوى بمختومهري
۱۰۶	ئه ره سستو
۱۰۷	د ورنومايمك لميمك زنجير تقسيمو . . .
۱۱۰	آئيسان بوگه يشتن به بمختومهري
۱۱۴	خوگورين
۱۱۹	سقفهري حه جى عه مره
۱۵۵	اذ قال
۱۶۴	الله الذى خلق
۱۶۷	خوله بير چون
۱۸۲	به قسه يئه شاره
۱۹۲	خو نا سين

۱۹۶	تا بشت هینانو ۰۰۰
۲۰۳	زا نست و عیلمی کهلام
۲۲۳	بروا وئیمان
۲۴۵	جـمژنی رهمهزان و
۲۴۰	جـمژنی بهرات یا ۱۵ ای شهبان
۲۴۲	ژن هبنان و یا شوکردن
۲۴۸	ماف وحققی ژن
۲۵۴	عه ینی خو هه لکیشان
۲۵۶	نه خشی چاپهمه نی
۲۵۹	شیعر وهو نهر
۲۶۲	هه ندی ناوی زانایانی کوردو ۰۰۰
۲۶۷	ژیناوه ری
۲۷۰	فیهر ست

مزگینی ؟

بهرگی دومی ژیناوه ری زانایانی کوردله جیهانی ئیسلامهتی

حوروف چینی که می ته واد بووه.

پيغمبەرى مەزنى ئىسلام ھەزرەتى (محمّد المصطفى ص)
فەرەمۇيەتى :

كەسئىك بە چاكەى خەلك نەزانى بە چاكەى خوايش نازانى
سپاس بوئەمۇ برايانەى ، ئەركى چاپى يەكمىيان بى—
ئەستۆ گرتومۇ نايانموى ناويان بلىئم .

» شەپۆل «

۱۵ / ۱۱ / ۱۳۶۳ ھـ - تاران

